

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "חיי שרה" (ובו ח' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"בזמרנג" (בעין הסערה)

פרק ל"ב "הלימוד שלך חשוב יותר"

מאמר נוסף לאחר סילוק הארון רבינו ראש גולת אריאל זצוק"ל. [בסוף]

א) צורת קניית הקבורה (מבוסס על דברי האוה"ח הק' ועוד תוספות)

בזיון אף לחי והוי "יקרא דחיי" כדאיתא בגמ' בסנהדרין (דף מ"ו ע"ב) לכך היו בני נח קוברים את מתיהם והיו להם אחוזות קברים ונוהגים היו לקבור את משפחותיהם יחד.

לפיכך לא היה די לקנות את מערת המכפלה מעפרון, שכן אף להם יש זכות טענה שהרי הם מצרנים ורוצים לקבור את מתיהם במקום זה והרי לא נתכוון אברהם אבינו לקנות קבר אחד רק עבור שרה, אלא אף עבורו ובני משפחתו, כפי שהוא עצמו אומר לבני חת "תנו לי אחוזת קבר" לא רק קבר אחד אלא אחוזת קברות כדי לקבור את כל מתיו, כיון שכן יכולים היו לבוא אחרי זה בטענת "בר מצרא" לערער על הקבורה, לפיכך צריך היה אברהם אבינו לבקש את הסכמתם קודם שידבר עם עפרון, כדי שלא יבואו לערער אח"ז על המכר.

ואכן בני חת קדמו ואמרו לו "איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבור מתך" בזה סילקו מעצמם טענת מצרנות שהרי הסכימו לתת לו מעצמם, ברם באמת הם התחכמו עמו ורצו למנוע זכות זאת, על ידי שאמרו לו "נשיא אלוקים אתה בתוכנו" רצו לרמוז לו בזה שהוא תקיף וחזק וממילא אין חזקתו חזקה, שהרי אמרו בב"ב (דף ל"ו ע"א) "הני בי ריש גלותא לא מחזקי" שכן תקיפים הם ואיש לא יכול לבוא לערער כנגדם, ואברהם הרגיש בזה לפיכך קם והשתחוה להם להראות

איתא בפרשה (פ' כי"ג ג' ד') **"ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחוזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני".**

יש להבין למה נשא ונתן אברהם עם בני חת כביכול קנה מהם דבר, הרי לא קנה מהם כלום אלא רק את שדה עפרון ומה שפנה אליהם היה רק שיבקשו מאת עפרון שיקנה לו את מערת המכפלה, וא"כ היה לו לומר להם תיכף מה שאומר אח"כ (פס' ח) "אם יש את נפשכם לקבור את מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צחר"?

גם בסוף הפרשה כתיב (פס' כ') "ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחוזת קבר מאת בני חת" משמע שהיה גם מעשה קנין מבני חת, ויש לעיין מה הקנו לו בני חת?

גם יש להבין למה זה נאמר רק לאחר שקבר את שרה? גם יש להבין את הלשון "תנו לי" דמשמע שביקש מהם את זה במתנת חנם והרי התכוון לקנות בכסף מלא?

ונראה שגם לבני נח היו קברים, שכן מנהג הקבורה היה נוהג מלפנים, אף שעד עתה לא נכתב בתורה שהייתה קבורה למתים, מכל מקום ודאי היו נוהגים הגויים לקבור מתיהם שכן לא היו נותנים את הגוויות מאכל לעוף השמים ולחית השדה, כי גם להם הייתה הקבורה כבוד האדם המת, או שלא היו רוצים שיתגוללו המתים בסירחון ויש בזה

ומה שחזרה התורה לומר ואחרי כן וגוי ויקם ולמה נאמר פעמיים ויקם השדה? מבאר האוה"ח הק' שהתורה באה לומר שהקניין נעשה עם כל משפטי הקניין ובאה התורה לומר שאחרי ששילם אברהם את כסף הקניין ובכך סילק את זכותו של עפרון מעל גבי הקרקע עוד לא זכה בקרקע בגין היותו ישראל ואיתא ברמב"ם (פ"א מהל' זכיה ומתנה הל' י"ד) "שהגוי מעת שלקח הדמים סלק זכותו וישראל לא קנה הקרקע עד שיגיע שטר לידו ונמצאו הנכסים אלו כנכסי המדבר שכל המחזיק בהם זכה".

מבואר ברמב"ם שישראל אינו יכול לקנות מגוי בקניין כסף, קניין זה מועיל אמנם אצל גוי (יעוין בגמ' בכורות דף י"ג ע"א) להוציא מרשותו ממילא מעשה הקניין הועיל רק לסלק את זכותו של עפרון על המערה שלא יוכל לחזור בן מהקניין, לכך היה צריך אברהם לעשות בה מעשה חזקה שיחזיק בשדה וזה מהני בישראל וזה נעשה במה שקבר שם את שרה.

ברם אם היה קובר את שרה קודם שהיה נותן את הכסף לא היה מועיל בלא חזקה והחזקה שנעשתה קודם לא תצטרף לכסף שאח"כ שהרי אין אצל גוי קניין חזקה ולא היה מועיל להצטרף לכסף שיתן ועדיין היה שם "נכסי מדבר" והיה פגם לשרה שקבורה בקבר שאינו שייך לה לפיכך הדגיש הפסוק שרק על ידי הקבורה קמה השדה וכל מה שהיה בה לאברהם.

ולדברי מרן הגרי"ז הלוי זי"ע (בסטנסיל) מה שכתוב בפס' וכל העץ וכו' אינו חלק מהקניין אלא צוין בנוסח השטר שעשו (קושאן) כדי לציין את מצרי השדה לברר את הבעלות של אברהם עד היכן מגעת בשדה, ואת השטר הזה לא היו צריכים לעשות בשעת הקבורה כיון שבלאו הכי זכה בעצם הקבורה ולא היה זה שטר קניין רק שטר ראיה לציין את זכות הבעלות כדי שלא יבוא מישהו שיערער על השדה שיהיה זה לאות לכל העולם שהשדה נקנתה לאברהם אף לפי חוקיהם, לפיכך עשה אברהם זאת רק לאחר הקבורה כדי לא לעכב

להם שאינו משתרר עליהם וממילא אין לו דין של ריש גלותא ויכול הוא לעשות חזקה.

ובמעשה הקניין התחכם לעשות זאת בשני אופני קניה, מתנה ומכר, כדי למנוע כל סוג ערעור על המכר.

(כגון אם יאמר עפרון אח"כ שלא ידע את שווי המקום, כי בתחילה חשב שזוהי מערה חשוכה ומפחידה שנמצאת בקצה שדהו ואיתא בזוהר הק' שעפרון לא ראה אותה מעולם ודומה הייתה בעיניו כמערה חשוכה ומפחידה וממילא פחותה בערכה. אבל עתה שרואה שאברהם חושק בה מאד כי קבורים בה אדם וחיה נמצא שערכה לא יסולא מפז וכיון שכן נתאנה במכר, אף שאין אונאה בקרקעות, מכל מקום חשש אברהם שמא יבוא עפרון ויטען כשיטת הירושלמי שמחציה ואילך יש אונאה וכאן הרי ודאי ערכה לאין ערוך כי תהיה מקום קבורה לכל גדולי עולם ויכול היה להרוויח עליה הרבה).

לפיכך ביקש כביכול לקנות זאת כדין מתנה שעל זה אין ערעור, אבל הרי אינו רוצה לקבל מתנות חנם על כן עשה סוג קניין שמועיל בין במכר ובין במתנה והוא "קנין חליפין" שהרי ניתן להחליף מחט בגמל ועל כן לא שייכת בזה אונאה. ברם עפרון נתחכם ליתן לו מטבעות ובוזה אין קניין חליפין, ברם לא ידע עפרון שאם יבקש מטבעות של קנתרין בזה ניתן יהיה לעשות קניין חליפין כיון שהם עוברים בכל מקום ועל כן נידונים הם כסחורה ולא כמטבעות.

וטענת בר מצרא וחשש שעבוד הוריד אברהם על ידי שעשה את כל בני עירו כסרסורים על הדבר וגם אם היה עליה שעבוד הרי היה אחד מהם יודע והיה מודיעו על כך, ובהודיעו להם שהוא קונה אחוזת קבר מנע מעפרון אפשרות לומר שלא מכר לו דריסת רגל למקום ועליו לפרוח באויר כדי להגיע לקבר, לפיכך אמר לו שהוא קונה את כל המקום כולל השדה כדי שיוכל לעשות את כל המקום כאחוזת קבר.

הקבורה היה רק למנוע את ריקבון הגוף וביאשו שמביא צער לחיים ומהאי טעמא עשו בני נח קבורה למתיהם, ע"כ קודם לכן עניין הקבורה לא הייתה מצווה מיוחדת אלא רק "יקרא דחיי" גרידא.

אבל עתה הקבורה היא "יקרא דמת" ומצווה מיוחדת, לפיכך האריכה התורה בקבורה הראשונה ומאותו זמן והילך נזכרת בכל מקום שנאמרת מיתה בתורה יחד עמה קבורה, דו"ק ותשכח שמלבד במיתת ישמעאל ובת שוע אשת יהודה שבהם לא נזכרה קבורה [ונאפשר משום שאף היו בני נח ולפיכך לא הייתה חשיבות קבורה אצלם] ודו"ק היטב)

מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א

ב) הקשר הרוחני בין האדם לרכושו.

וַיִּקַּם שָׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמִּכְפָּלָה (כג, יז)

פירש רש"י: "תקומה היתה לה שיצאה מיד הדיוט ליד מלך".

ולכאורה תמוה איזה נפקא מינה יש לשדה אם היא של הדיוט או של מלך, והנני להביא בזה דברים נפלאים שביאר הגאון ר' יוסף ליב בלוך זצ"ל בספר שעורי דעת ח"א במאמר קדושת התורה (עמ' 44-44) וז"ל:

"עוד עלינו לדעת כי ענין קניני האדם אינו רק חק שנקבע לסדור חיי החברה, שכשאדם רוכש איזה חפץ באחד מדרכי הקנינים עובר החפץ לרשותו לשלוט בו כרצונו, אלא שבאמת ענין בעלות הוא התקשרות של עצם הדבר לבעליו המתהווה ע"י הקנין המאגד את החפץ עם זה שקנהו, מצינו בתורה "ויקם שדה עפרון" ואמרו חז"ל: (הובא ברש"י ז"ל) "תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך", ותמוהים הדברים איך שייך ענין תקומה גבי שדה, הלא מושג זה שייך לכאורה רק לבעלי שכל והרגשה אבל לא אצל שאר בעלי חיים וכ"ש אצל דומם שאין לו שום הרגשה והבחנה אם שייך הוא לגדול או לקטן.

את הקבורה בכי הוא זה ודו"ק היטב (וכן ביאר מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זצוק"ל בשיעורים על החומש).

ומה שפנה אליהם ונראה מסוף העניין שעשה עם בני חת קניין, היה לעניין שלא יחזרו במ לטעון טענת מצרנותא דכיון שהיה להם זכות טענה זו לא די בגילוי דעת כשנעשו סרסורים לתווך לו את מערת המכפלה דאולי יועיל רק כלפי המערה עצמה שהרי רק על זה נתבקשו אבל לגבי השדה מסביב עדיין יש להם טענת מצרנותא. והרי אברהם קנה גם את השדה וביחס לזה יש להם ג"כ טענת מצרנותא והקניין שעשה עם עפרון לא מהני לגבי אנשי חת רק כלפי עפרון, כי היה זה רק לעניין אונאה (כפי שמבאר באוה"ח) ויכולים היו עדיין לערער לאחר זמן מדין מצרנותא על השדה מסביב שרוצים לעשות שם אחוזת קבר או למנוע ממנו כניסה לקבר.

על כן עשה גם עמהם קניין, ברם זה לא היה צריך לעכב את הקבורה, כיון שאת המערה קיבל אברהם בקניין שמועיל גם כמתנה וכלפי זה אין טענת מצרנותא לפיכך עשה גם עמהם קניין, וזו כוונת (פסוק כ') ויקם השדה והמערה לאחוזת קבר מאת בני חת והדברים צריכים תלמוד רחב.

(במאמר המוסגר: יש לתמוה, דהנה עד לפטירת שרה אמנו לא דובר כלל בתורה על עניין הקבורה מלבד עצם הזכרת המיתה, מה העניין בו התייחדה כעת פרשה שלימה לבאר את עניין הקבורה הלא דבר הוא?)

וראיתי ב"טיפה מן הים" להגר"מ זילבר שליט"א שהזכות הזו הייתה של שרה שכן עד לאברהם ושרה היו אלפיים של תוהו ואת האלפיים של תורה מתחילים למנות מאברהם ושרה, כיון שהם הביאו גרים לעולם והפיצו את האמונה, כפי שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן" ותרגם באונקלוס "דשעבידו לאורייתא" מאותה תקופה היה ערך לגופו של האדם שאינו גוף בהמי של מהלך על שניים אלא הגוף עצמו קדוש כי הוא נעשה נרתיק לתורה ולפיכך עצם הקבורה היא מעין "גניזה" של ספר תורה, אבל קודם לכן עניין

שאמרו בסנהדרין ז' ע"א "כל דיין שנוטל ממון מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה גובה ממנו נפשו", "כי כאשר האדם יורד לעומק המשפט והדין תמצא כי ממון של אדם הוא חיותו והוא נפשו".

ובנתיב הצדקה ספ"ד ביאר המהר"ל בזה את ענין הכפרה ע"י הצדקה, וז"ל: "כי הממון הוא כגופו נחשב וכמו שמבואר למעלה, ולפיכך כאשר נותן נפשו אל השם יתברך דהיינו שנותן אל העני כי מלוה ה' חונן דל, וזה נחשב כפרת נפשו כאשר נותן לעני שנחשב כאלו נתן אל השם יתברך, ואפי' אם העכו"ם באים ונוטלים ממנו נחשב זה קצת כמו אילו באים העכו"ם ונוטלים נפשו, כמו שעשו כאשר נטלו נפשם בגזרת שמד, וכך נטילת ממון נחשב קצת נטילת נפש וזהו כפרה עליהם".

ובפי' הגר"א על מגילת אסתר ג' י"ג כתב: "להשמיד להרוג ולאבד כו' ושללם לבוז. פי' שיש באדם ד' דברים, נפש רוח נשמה וגוף, ונפש וגוף הוא אחד כמ"ש בזוהר נפש שותפא דגוף, והד' הוא הקנין", ובהערות שם הביא מהר"ן נדרים ה' ע"א (ד"ה דאמר) דבכלל "אני" הוו נכסים, וכן הביא מביאור אגדות להגר"א שבת ק"ד שכתב ששלימות האדם הוא גוף ונפש וקנין.

ובאור יקר לרמ"ק פ' שופטים סי' י"ז ביאר בזה את מצות השלל במלחמה ואת מצות טבילת כלים, וז"ל: "וכל אשר יהיה בעיר כל שללה תבזז לך, מפני שממש הכלים והחפצים משתנים מחול אל קודש, והעד טבילת כלים, אם כן מצוה לך היא להכניסם אל הקדושה, שאין לך דבר למטה שאין לו אחיזה למעלה, כפי ענינו כך הוא שר וכח ממונה עליו, והכלים החיצונים מורים על כלי המדה החיצונית וכחותיה ובהכנסם אל הקודש ברשות ישראל ממש נכנסים מטומאה אל טהרה, ולכך צריכים טבילה להעביר כח החיצוני מהם ולהשליט עליהם כחות קדושים והקדושה מתפשטת והחיצונית מצטמצמת".

ובצדקת הצדיק (אות פו) כתב: "כל מה שהוא מקנין האדם, אשתו ובניו עבדו ואמתו שורו וחמורו אהלו וכספו וזהבו וכל אשר לו הכל הוא משורש נפשו, כי גם כל הדומם צומח חי

אבל באמת התמיהה היא רק לפי מושגנו אנו כפי שמצטייר בנפשנו ענין הבריאה ורואים אנו את החי והדומם, כל אחד כמציאות מובדלת בפני עצמה, אשר פה התחלתה וגמר תכליתה, אבל כפי אשר הראנו זה כמה, וכן נמצא בספרים הק' שכל נברא הוא רק חלק מהבריאה כולה וכל אחד דבוק ומושרש בחלק יותר עליון ובעולם יותר גבוה ממנו וכדמצינו (ב"ר י') "אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל" נוכל להבין כי גם אצל הדומם והצומח שייך עניני הרגש כאלה... כן אפשר לצייר לנפשנו, כי לו ה' לנו מושג עוד יותר גדול בבריאה ויכולנו להסתכל בה בהיקף יותר גדול, אז היינו יכולים לראות בשדה שהיא חלק מבריאה כזו היודעת ומרגשת מה שנעשה בחלקה... וכמו כן בשרשה מרגישה שדה זו את התקומה שהגיעה לה ע"י תוספת איזו מעלה וחשיבות.

אבל מכל מקום זה לא יתכן רק אם נאמר **שחלות קנין מהוה מציאות בעצם החפץ ומקשרו אל האדם שהוא שייך לו מעתה**, וכמו שמצינו בספרים הק', כי כל קניני האדם ואפי' עבדיו ושפחותיו משרתיו וגם כליו שייכים לשורש נשמתו, אבל לו היו חקי התורה רק דברים מוסכמים להנהגת בני אדם, לא היה נעשה שום השתנות בשדה זו כשיצאה מיד הדיוט ליד מלך ולא היתה לה בזה כל תקומה".

ובנתיבות עולם למהר"ל נתיב אהבת ה' פ"א כתב: "ויש לך לדעת כי עושרו וקנינו של אדם הם כמו האדם עצמו ודבר זה נתבאר בכמה מקומות". ובנתיב התשובה פ"ה כתב: "כי האדם יש בו ד' חלקים שהם הגוף והנפש והממון אשר ג"כ נחשב כמו אחד מחלקיו כמו שהתבאר כמה פעמים, כי הממון של אדם גם כן נחשב חלק האדם כמו שאמרו חכמים פעמים הרבה (ב"ק קיט:): הגוזל את חברו שוה פרוטה כאלו נוטל את נפשו, ועוד אמרו (סוטה יב.) הצדיקים חביב עליהם ממון שלהם יותר מגופם". ובנתיב הדין פ"ב ביאר בזה מה

מבזה השפע היורד לנפשו ואינו מחשבו. ועוד שאם יניח אותה פרוטה שתאבד ממנו, הנה גם למעלה נפחתת ונאבדת אותה פרוטה השפע שהשפיעו לנפשו, ולכן הם חסים על ממונם בדברי העוה"ז, זולתי בדבר הצדקה והמצות כי אדרבא יוסיפו לו מלמעלה". עכ"ל.

ומדבריו גם כן מבואר שממונו של האדם שייך וקשור עם נפשו. אמנם לא ביאר האר"י מה ענין זה שצדיקים ממונם חביב עליהם להא דאין פושטין ידיהם בגזל, וצ"ע.

ובזה יש גם להבין קצת ענין מצות הירושה, שממונו של האדם קשור אליו, וכיון שמת ממילא עובר לאנשים הקרובים ביותר אליו, שכעת הם אלו בין החיים אשר ממון זה קשור אליהם בקשר אמיץ אף כי נעלם מן העין.

ובזה יש לבאר מה שהיבם יורש את אחיו המת, ובמגילת רות (ד י) כתוב: "וְגַם אֶת רֹת הַמַּאֲבִיָּה אֲשֶׁת מַחְלוֹן קְנִיִּי לִי לְאִשָּׁה לְהִקִּים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחְלָתוֹ וְלֹא יִכָּרֵת שֵׁם הַמֵּת מֵעַם אֲחִיו וּמִשְׁעַר מְקוֹמוֹ", הרי שיש קפידא מיוחדת שנכסי המת יעברו ליבם, ולכאורה מה הענין בזה, אחר שנפש המת כבר צרורה בצרור החיים, ומה אכפת לו מה נעשה עם ממונו, ולמה לא יתחלקו בו כל האחים, כמו בכל ירושה. אך להנ"ל מבואר, כי ממונו קשור עם נפשו, ויש לו נחת רוח מכך שנחלתו תשאר אשתו כגופו ואצל היבם או הקרוב שקם תחתיו.

הגאון רבי צבי כהן שליט"א

ג) קניית שדה המכפילה מעפרון

גר ותושב אנכי עמכם וגו' שמענו אדוני גו' אם יש את נפשכם וגו' (כג ד-ח)

א. הנה בתחילה ביקש אברהם אבינו מבני חת שיתנו לו אחוזת קבר, והם הסכימו ואמרו לו 'במבחר קברינו קבור את מתך', וא"כ צריך להבין מדוע שאל אותם אברהם אבינו בשנית 'אם יש את נפשכם לקבור את מתך', הרי כבר השיבו שרצונם בכך.

עוד יש להעיר, שבתחילה אברהם רק ביקש 'תנו לי אחוזת קבר עמכם ואקברה את מתך

משורשים בנפש האדם ושורש חיותם ממנו כנודע. ומה שקנוי לו הוא ששורש חיותם ממנו וקנינים שהם הפקר וכל חיתו יער הוא מפני שעדיין לא תיקן כל שורש חיותו כי ודאי גם כן שייך לאדם ולעתיד נאמר (ישעיה יא ו) וגר זאב עם כבש. וכן הנחש היה קודם החטא שמש לאדם (סנהדרין נט:). וכמו שהוא האדם כך קניניו וכמו שאמרו (חולין ז). בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם מחמורו דרבי פנחס בן יאיר, וכן בנח כל המינים שהיו בתיבה שהוא זנם מסתמא היו משורשו כנזכר לעיל, לכך אמרו ז"ל (סנהדרין קח:) שלא קלקלו דרכם

ובזה יש לבאר מה שאמרו (סוטה י"ב ע"א) "מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל", וצ"ב מה ענין זה לזה. אך להנ"ל יש לבאר, דמה שממונם חביב עליהם הוא משום שהממון הוא חלק מהאדם, וכמ"ש המהר"ל שהובא לעיל, ושאר בני אדם שפושטין ידיהם בגזל אין ממונם קשור אליהם לגמרי, כיון שמעורב בו קצת מממון של אחרים, אך הצדיקים שאין פושטין ידיהם בגזל ממונם כולו שייך לנפשם לגמרי, על כן חביב עליהם.

שוב ראיתי מה שכתב בזה רבינו האריז"ל (שער המצות פ' משפטים), וז"ל:

"גם נבאר מ"ש חז"ל (ב"ק קיט.). הגוזל מחבירו שוה פרוטה, כאלו גוזל ממנו נפשו כו'. והענין הוא כי כל נשמה כלולה מן רמ"ח אברים, וכל אבר כלול מן כמה ניצוצות של האורות, וכפי ריבוי האורות אשר לנשמה ההוא, כך הוא שיעור השפע אשר משפיעין עליו מלמעלה, וכפי השפע שמשפיעין בה, הוא ענין הממון אשר לו בעוה"ז. ונמצא כי כאשר גונבים ממונו, הם גונבים ממנו אותו השפע העליון היורד לנפשו מלמעלה, ואפילו אינו אלא שוה פרוטה, הרי הוא גוזל מנפשו שוה פרוטה של השפע הנשפע עליו כנזכר. ובזה יתבאר לך מ"ש רז"ל (חולין צא.) על פסוק ויותר יעקב לבדו, מכאן שצדיקים חסים על ממונם, כי הרי יעקב חזר על פכין קטנים, והענין הוא לפי שהממון שלו הוא נמשך לו מבחי' שפע העליון הנשפע על נפשו, ואם אינו חס על ממונו, נמצא שהוא ח"ו

ב. בפסוק גר ותושב אנוכי עמכם, פרש"י בשם מדרש אגדה, אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת ע"כ.

ולכאול' קשה, דאם היה לאברהם זכות לקבור את מתו בחנם, כיון שהובטח לו לזרעך אתן את הארץ הזאת, א"כ למה הסכים לשלם להם מעות, ולמה אמר 'אם תרצו הריני גר' ולא בא לכתחילה כתושב בעל כרחם (ובפשטות י"ל שנהג כן מדרך היושר והויתור, או ע"פ מה שאמרו בגמ' (ב"ב ל ב) עביד איניש דזבין דיניה, ולכן נתרצה לשלם בשביל למנוע ערעורים ודינים).

ויתכן, לפי מה שמצאנו במפרשים שהיה מקום לבני חת לבטל את המקח לאחר מכן משלשה טעמים: ראשית, משום פגם משפחה, וכדתניא (ב"ב ק ב) המוכר קברו וכו' באין בני משפחה, וקוברין אותו על כרחו משום פגם משפחה, ומטעם יטענו לביטול המקח (וכמו שהעיר בזה המשך חכמה כאן ע"ש).

שנית, כמו שכתב האור החיים הק', שעפרון יוכל לטעון למקח טעות, לפי מש"כ בזוהר שעפרון מימיו לא ראה במערה זולת החושן והבהלה, ולא ידע שהמערה יקרת ערך, ואע"פ שאין אונאה לקרקעות, מכל מקום הא שיטת הירושלמי שדוקא אונאת שתות אין להם, אבל בחצי דמיהם יש להם אונאה.

והטענה השלישית מבוארת ג"כ באוה"ח שם, שיש לחוש שמא יערערו בני חת מדין בר מצרא, ויטענו שלהם זכות הקדימה לקנות את השדה ואחוזת הקבר.

אך באמת כל דינים אלו אינם נוהגים אלא בישראל, אבל בגויים אין תקנה לבטל מקח משום פגם משפחה, וגם אין להם דין אונאה, ולא תקנת בר מצרא, וא"כ מאחר שהיו קודם מתן תורה ולא נהגו בהם דינים אלו, שפיר חל המקח באופן מוחלט וללא חשש.

והנה ידוע מחלוקת הראשונים האם האבות קודם מתן תורה היה להם דין ישראל או דין בני נח, וא"כ התירוץ הנ"ל תלוי בחקירת הראשונים, דבשלמא אם היה לאברהם אבינו דין בן נח, ניחא שאין המקח מתבטל מדין בר

מלפני' ולא אמר להם שישלם על הקבר, ורק בפעם השניה הוסיף לאמר 'בכסף מלא יתננה לי'.

עוד יל"ע מה כוונת עפרון במה שאמר 'לעיני בני עמי נתתיה לך', ומאי נפק"מ אם נותן את הקבר לעיני בני עמו או לא.

ואפשר לפרש, שמתחילה כשביקש אברהם שיתנו לו אחוזת קבר, השיבו לו בני חת "נשיא אלוקים אתה בתוכנו, במבחר קברינו קבר את מתך, איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבר מתך", ונראה מדבריהם שאינם מעיזים למנוע מאברהם לקבור את מתו, שהרי הוא נשיא אלוקים, ואין מי שיעלה על דעתו לעכב ביד אברהם.

וחשש אברהם שהקנין לא יחול, שהרי תליוהו ויהיב קימ"ל (שו"ע חו"מ רה ס"ב) דלא הוה מתנה, וכיון שנותנים לו את הקבר מאונס ויראה אין המתנה חלה, וזאת לא רצה אברהם, כי נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו (עי' ב"ב קיב א), ועוד דאפשר שיבואו אח"כ לערער על המתנה.

ולכן השיב להם אברהם "אם יש את נפשכם" לקבור את מתי מלפני וגו', והיינו שאינו מכריח וכופה אותם לתת לו אחוזת קבר, ומתנה את הקנין בכך שרצונם לתת לו. ולשם כך הוסיף ואמר "בכסף מלא יתננה לי", ובזה אין יותר חשש שיתנוהו מתוך אונס, שהרי משלם את מלא המחיר על הקבר, ואפילו אם יהיו אנוסים הרי תליוהו וזבין זביניה זביני והמקח חל.

ועל זה השיב עפרון ואמר, השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה "לעיני בני עמי נתתיה לך קבור מתך", והיינו שאברהם אינו צריך לשלם מעות, שהרי עצם זה שקונה את השדה מעפרון לעיני בני עמו, ומתכבד בזה לעיני כולם, זה עצמו הוא כתשלום על הקבר, ודמי למתנת אדם חשוב וכדומה שהקנין חל מחמת ההנאה (וכ"מ בקהלת יעקב להגר"ש קלוגר דרוש לז שהנאת כזו שמתכבד בנתינתו מועיל להחשיבו תליוהו וזבין, ועי' במהרי"ק סו"ס קפה שאף בהנאה מועטת חשיב כתליוהו וזבין).

ומעתה נראה לבאר הא דכתיב 'גר ותושב' ופרש"י אם תרצו הריני גר ואם לאו הריני תושב, דבא עליהם אברהם בדרך ממה נפשך, דאם אתם דנים אותי כישראל, ולכן אתם רוצים לבטל את המקח בטענת אונאה או פגם משפחה ובר מצרא, א"כ הרי קניתי את כל ארץ ישראל בקנין חזקה, שהרי ישראל קונה בחזקה, וא"כ יש לי זכות בארץ ישראל בלא רשותכם ואף איני צריך לשלם לכם כלום.

מה תאמרו, שאינני יכול לקבל את הארץ בלא רשותכם ובלא לשלם לכם, משום שדין האבות קודם מת"ת כדין בני נח, וא"כ לא קניתי את הארץ בקנין חזקה, שהרי נכרי אינו קונה בחזקה, א"כ אני מתרצה לשלם לכם על הקבר, ושוב לא תוכלו לבא בטענות לביטול המקח מצד אונאה וכדומה, שהרי בבני נח אין נוהגים דינים אלו, וממנ"פ אינם יכולים לבטל את המקח. ומכ"מ היה אברהם צריך לשלם להם, דשמא אכן דינו כב"נ ואין הארץ שלו, אך לאחר ששילם שוב יכול לאמר 'גר ותושב' אנוכי עמכם וממנ"פ אינם יכולים לערער על קנין הקבר בשום אופן ודו"ק.

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

על פרשת חיי שרה

ד) בת עשרין לעונשין או מגיל מאה

ויהי חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע

שנים שנו חיי שרה (כג, א)

וברש"י, לכך כתב שנה בכל כלל וכלל וכו' מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין אף בת ק' בלא חטא.

ומשמעות דברי רש"י דמגיל כ' הוא בת עונשין.

ויל"ע דמצינו להדיא בדברי רש"י שאין נענשין קודם מתן תורה אלא מגיל ק', לעיל פרשת

מצרא וכדומה, אבל אם היה לו דין ישראל לכא' ניתן לבטל את המקח בטענות אלו.

[ואם כי יש לדון בזה, דאף אם ישראל יש לו דין ישראל, מכל מקום בני חת היו בני נח, וגוי אינו יכול לבא לישראל בטענת בר מצרא או פגם משפחה ואונאה.

אך באמת הרי ידוע מה שאמרו חז"ל על הפסוק והנפש אשר עשו בחרן, שאברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים, ויש לדון האם הכוונה לגירות גמורה, והיה דינם כישראל לפי הראשונים שהאבות היו נחשב כישראל, או שהכוונה לגירות חלקית, לענין שבע מצוות בלבד, ואברהם גיירם להיות כגרי תושב.

ועי' בקוב"ש (ב"ב אות נד) שנסתפק בזה, ומצאתי שנחלקו בזה רבוותא, דרבינו הנוב"י בספרו דורש לציון (דרוש יג) כתב בפשיטות שאותם גרים לא קיימו את כל התורה העתידה להנתן, רק הכוונה שהכניסום תחת כנפי השכינה שהפרישום מעבודה זרה, וגיירום בתורת גרי תושב לקיים שבע מצוות בני נח. ומאידיך במהרי"ט (ח"ב או"ח סי' ו' ד"ה ואי קשיא) מפורש שהכוונה לגירות גמורה והיה להם דין ישראל לכל ענין ע"ש.

ומאחר שבנח חת אמרו "נשיא אלוקים אתה בתוכינו" מסתבר שגם הם נתגיירו יחד עם אברהם, ולפי המהרי"ט דינם ג"כ כישראל, וא"כ שפיר יכולים הם לבא בטענת ביטול המקח מדינא דבר מצרא ואונאה ופגם משפחה וכמשנ"ת.]

והנה המל"מ בספרו פרשת דרכים (דרוש א) הביא ראיה שלאבות יש דין ישראל, שהרי כתוב (לעיל יג יז) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, ומבואר בגמ' (ב"ב ק א) לדעת ר' אליעזר שאברהם קנה את ארץ ישראל ע"י הילוך זה, ומכאן שההולך בשדה ולארכה ולרחבה קנה מקום הילוכו ע"ש. וכתב המל"מ שאין ספק שמדין חזקה נגעו בה, ואי נימא שלאברהם לא היה דין ישראל, היאך קנה את הארץ בחזקה, הרי נכרי אינו קונה בחזקה כמ"ש הרמב"ם (פ"א ממכירה הי"ז), וע"כ שאברהם יצא מכלל בני נח והיה לו דין ישראל ולכן קנה את הארץ בחזקה עכ"ד.

עונש מגיל כ', אבל כאן לא באו אלא לרמוז לגיל שאין בו עונשין, ואין ללמוד מזה שאכן היתה נענשת מגיל כ', אלא נכתב לפי הגדר בדין העונש. והדברים מאירים.

עוד י"ל, לפי דברי הראשונים, שהחויב בעונשי שמים הלא לפי דעתו של המתחייב בעונש, א"כ י"ל דשרה אכן היתה נענשת קודם ק' שנה, לפי גדלותה, [ואולם צ"ל דקודם גיל זה לא היתה דעתה בגדלות, וק"ק לומר כן לפי הנ"ל לגבי ער ואונן שהשלימו דעתם קודם], ואילו יפת לא היה לו דעה לגדלות קודם זמנו, ומה שנאמר שמגיל ק' שנה הוי בר עונשין, י"ל דזהו שיעור זמן שנקבע מפני דאז כל אחד בן דעת הוא, ומשיעור זה יענש גם מי שאינו בדעת, ויל"ע בדברים.

ה) דיינים ושוטרים בבני נח

ועפרון ישב בתוך בני חת (כג, י)

וברש"י, ועפרון ישב כתיב חסר, אותו היום מינוהו שוטר עליהם מפני חשיבותו של אברהם שהיה צריך לו עלה לגדולה.

בסנהדרין נו, ב אי' כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר.

והנה בד' רש"י שפירש שאותו היום מינוהו "שוטר" עליהם, ובס' רינת יצחק עמד בזה, דמשמע דב"נ חייבין להעמיד ג"כ שוטרים, [וז"ל הרמב"ם במצות מינוי דיינין דישראל פ"א מסנהדרין ה"א, מצות עשה של תורה למנות

בראשית עה"פ "יהי נח בן חמש מאות שנה ויולד וגו'" הביא רש"י דברי המדרש שבזמן המבול לא היה יפת בנו הגדול ראוי לעונשין דכתיב (ישעיה סה, כ) "כי הנער בן מאה שנה ימות" – ראוי לעונש עתיד, וכן לפי מתן תורה, עכ"ד. ומבואר דלפני מתן תורה לא היה ראוי לעונשין עד ק' שנה, וצ"ע דכאן מבואר ברש"י שלאחר כ' שנה הויא בת עונשין.

ויש לבאר בזה בכמה אנפי, חדא, י"ל דשרה נידונת כישראל, ומה שאמר רש"י קודם מתן תורה היינו כלפי שאר האנשים קודם מתן תורה, כמו יפת בנו של נח.

אולם באמת יש לעיין, דהנה מצינו מפורש בקרא שנענשו ער ואונן, ולפי הנתבאר י"ל שדינם כישראל, ולכך סגי שיהיו בני כ' שנה, דאל"כ צ"ל שהיו בני ק' שנה, אמנם כמדו' שראיתי בבעלי התוס' (תוס' השלם עה"ת) שהקשו מ"ט נענשו לפי גיל כ' שנה, ותירצו דעונש בדיני שמים תלוי בדעת, וער ואונן היו בני דעת כבר להענש, עיי"ש ואינו תח"י, ולפי"ז י"ל דהיה שייך שתענש שרה גם קודם היותה בת כ' שנה, לפי רוחב דעתה וגדולותה, אכן י"ל דהפסוק כתב מה שהיא בלא חטא ברמיזת "עשרים שנה" שזהו הגיל שנקבע לעונשי שמים, אף שהיא עצמה היה שייך שתענש גם קודם כ' שנה.

ומדאתאן להכי, הרי לא יקשה כלל מהך דיפת, דכתב רש"י שקודם מתן תורה אין נענשין אלא מגיל ק' שנה, דאכן לענין ענישה ממש אין

מינוי הדיינים בכלל הציווי על דיני ממונות, וא"כ מסתברא דכמו שנצטוו להושיב דיינים משום המצוה על דיני ממונות, והיינו דכדי שיונהגו הדינים צריכין להושיב עליהם דיינים, כמו כן יש להם להושיב עליהם שוטרים שהם העומדים לפני הדיינים כדי לכפות שיעמדו אלו דיני הממונות שנצטוו בהם.

(ו) בנישואי יצחק ורבקה

[הא דלא חייש אליעזר לממזרת, ואי

מהני בעל כרחה]

והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך וגו' (כד, יד)

איתא בתענית ד, א אר"ש בר נחמני א"ר יונתן שלשה שאלו שלא כהוגן וכו' אליעזר עבד אברהם דכתיב ובנות אנשי העיר יוצאות וגו' והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך וגו', יכול אפילו חיגרת אפילו סומא, השיבו כהוגן ונזדמנה לו רבקה, שאול בן קיש דכתיב והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו, יכול אפילו עבד אפילו ממזר, השיבו כהוגן ונזדמן לו דוד, ע"כ.

ובתוס' (ד"ה יכול) ז"ל, תימה אמאי לא נקט הכא גבי אליעזר עבד אברהם כמו דקאמר גבי שאול בסמוך, יכול אפילו ממזרת אפילו שפחה וכו', ואמר רש"י משום דגבי אליעזר לא שייך עדיין ממזרת דהא לא נתנה תורה. עכ"ל.

ובס' בית האוצר להגר"י ענגיל זצ"ל (כלל א אות ב) העיר בזה, דמבואר דהאשה שהיתה מזומנת ליצחק היתה נידונית היא והוריה כבני

שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך, שנא' שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, שופטים אלו הדיינים הקבועין בבי"ד וכו' השוטרים אלו בעלי מקל ורצועה והם העומדים לפני הדיינים וכו', עכ"ל, וזהו שמינוהו לעפרון שוטר עליהם.

אמנם הרמב"ם פ"ט ממלכים הי"ד גבי ב"נ לא הזכיר שצריכין למנות עליהם שוטרים, וז"ל, וכיצד הן מצווין על הדינים, חייבין להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו ולהזהירם על העם וכו', עכ"ל.

ונראה בביאור פלוגתתם בעזה"י, דהנה נחלקו הרמב"ם והרמב"ן בהא דב"נ נצטוו על הדיינים, הרמב"ם שם בסוף ההלכה דמינוי דיינים בב"נ כ' וז"ל, ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו וכו', עכ"ל, והרמב"ן בפ' וישלח (לד, יג) נחלק עליו ופי' וז"ל, צוה אותם בדיני גניבה והונאה ועושק ושכר שכיר וכו' כענין הדיינים שנצטוו ישראל וכו' ומכלל המצוה הזאת שיושיבו דיינים גם בכל עיר ועיר כישראל, עכ"ל, ונמצא דלהרמב"ם המצוה למנות עליהם דיינים, ולהרמב"ן מצוה זו בכלל חיובן בדיני ממונות שצריכין להשיב דיינים ע"ז.

ואשר לפי"ז נראה דהרמב"ם לשיטתו דאיכא מצוה לב"נ על מינוי דיינים, הרי לא נצטוו אלא על מינוי דיינים ולא למנות עליהם שוטרים, ולכך לא כ' אלא שנצטוו להושיב דיינים ושופטים, אולם רש"י י"ל דנקט כהרמב"ן דציווי

בשד"ח (מערכת הא' אות קפו) בשם ס' איי
הים על העין יעקב).

והנה בעיקר מה שהק' הגר"י ענגיל דהא
דאמרי' בקידושין אקרא אם לא תאבה האשה
דסד"א היכא דניחא לה לדידה ולא ניחא לה
לדידה נייתה בעל כרחה, וצ"ב היכי ס"ד
דנייתה בע"כ הא אין אשה מתקדשת אלא
מדעתה, ורק בישראל ילפי' לה מקרא דיש
רשות להאב לקדשה על כרחה.

נראה די"ל בזה, דאכן איכא בב"נ זכות להאב
לקדשה בע"כ, והוא, דהנה הרמב"ם פ"ט מה'
עבדים ה"ב כ' וז"ל, וכן גר תושב או הגוי וכו'
מוכר בניו ובנותיו שנאמר מהם תקנו וכו'.
ובזכר יצחק (ס"י ב) כ' דכיון שיש זכות לגוי
למכור בנו לעבד שוב גם קודם שמוכרו הוא
שלו, וכדאמרי' בכתובות מז, א גבי אב המוכר
את בתו דהשתא זבוני מזבין לה מעשי ידיה
מבעיא, דכל שאינו שלו אינו יכול למוכרו
לאחר, ועל כרחך בן הגוי חשיב שלו.

ולפי"ז י"ל דאף לענין לקדשה תהני זכות אביה
בה, דיוכל לקדשה אף על כרחה, ורק בישראל
דליכא בעלות על בתו [לפי שאין עבדות
בישראל כדאי' בקידושין כב, ב], בעינן לקרא
דאת בתי שיוכל לקדשה בע"כ, אולם הגוי מכח
בעלותו על בתו שפיר מצי האב לקדשה אף על
כרחה.

ומצינו בסוטה י', א גבי יהודה ותמר עה"פ
"ותשב בפתח עינים" ר' שמואל בר נחמני
אמר, שנתנה עינים לדבריה כשתבעה, אמר

נח, ואף במה שנוגע לנישואי יצחק, ולכך לא
שייך חשש ממצרת. ואילו בקידושין סא, ב
איתא "אם לא תאבה האשה" למה לי,
איצטריך סד"א היכא דניחא להו לדידהו ולא
ניחא לה לדידה נייתה בעל כרחה קמ"ל, ע"כ,
ולכאו' היכי ס"ד דנייתה בע"כ הא אין אשה
מתקדשת אלא מדעתה, ורק בישראל ילפי'
בכתובות מו, ב מאת בתי נתתי לאיש הזה
דיש רשות להאב לקדשה על כרחה, ולא בב"נ,
רק אי נימא דבמה שנוגע לנישואי יצחק היה
דינם דין ישראל, א"כ אתי שפיר דלהכי מצי
לקדשה בע"כ כישראל, אלא דא"כ צ"ב מאי
שנא גבי ממצרות דלא דיינין להו כישראל.
וסיים דבריו דיש לחלק.

וי"ל בזה, דאכן דיינין כישראל בכל מה שנוגע
לנישואי האבות, ולכך מצי אבי רבקה לקדשה
בעל כרחה, אמנם כ"ז לענין דינים וניהוגים
שנאמרו לישראל, דאמרי' שינהגו הדינים גם
בהם, אולם איסור ממצרות ל"ש אלא בשיש
המציאות של איסור חיתון המוליד ממצר,
ובעכו"ם ליכא מציאות דמצר כלל, ועל כן לא
שייך שינהג בהם דינים כישראל, וא"כ שפיר
לא חייש לה אליעזר. [שהרי קיום האבות כל
התורה אי"ז עשיית הפעולות בעלמא אם אין
בהם מציאות דין איסור התורה, וכמו שביאר
מרן הגרי"ז זצ"ל הא דנשא יעקב ב' אחיות,
משום דלא נאסרה אחות אשתו אלא בקנויה לו
באישות האמור בתורה]. (שוב הראוני שכ"כ

הרמב"ם, מ"מ כיון שהדבר תלוי בדעת האשה ושמה לא תתרצה אין מברכין עובר לעשייתו.

ותמהו בזה האחרונים, דהנה בפסחים ז, א אמרי' כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן הטבילה, ולכא' לד' הראב"ד הו"ל למימר אף ברכת אירוסין שאין מברכין עובר לעשייתו, [אמנם הגרעק"א כ' די"ל דהגמ' נקט טבילה דוקא משום דקודם הטבילה אכתי אינו יהודי, ואף בדיעבד אם בירך לא יצא, משא"כ בברכת אירוסין דבדיעבד אם בירך קודם הקידושין יצא]. ואכן בפ"א מה' ברכות ה"ז שכל הרמב"ם, אין לך מצוה שמברכין עליה אחר עשייתה לעולם אלא טבילת הגר וכו', לא השיג עליו הראב"ד דברכת האירוסין אף היא אין מברכין עובר לעשייתו.

עוד הק' באבי עזרי, דהא עיקר דינא דאחר שנעשית המצוה אין מברכין עליה, כ' לה הרמב"ם שם ה"ו, דאם שחט או כיסה דם או הפריש תרומה או טבל ולא בירך אינו חוזר ומברך, ולא השיג עליו הראב"ד, ומשמע דמודי ליה בהאי דינא, וא"כ הקשה מהו שכתב דברכת אירוסין מברכין אחר שנתקיימה המצוה.

ואשר י"ל בדעת הראב"ד דס"ל דברכת האירוסין ברכת השבח היא, וכמו שכתבו הרא"ש והר"ן בכתובות ז, ב שהוא לשבח על מצות הקידושין ואיסור העריות, ובזה יתבאר היטב מה שלא הוזכרה ברכה זו שמברכין

לה שמא נכרית את אמרה לו גיורת אני וכו' שמא קיבל בך אביך קידושין, אמרה לו יתומה אני, ע"כ, ומבואר דאף דקאמרה דגיורת היא, ואביה עכו"ם, חזר ושאלה שמא קיבל בך אביך קידושין, והיינו דשייך אצל אביה זכות קידושיה, ועל כרחק היינו משום בעלות האב הגוי על בתו.

ז) ברכת השבח עובר לעשייתו

בברכת אירוסין וברכת

להכניסו במילה.

ויברכו את רבקה (כד, ס)

במסכת כלה איתא מכאן לברכת חתנים, ופי' התוס' כתובות ז, ב (ד"ה שנאמר) דהיינו ברכת אירוסין.

א) כ' הרמב"ם פ"ג מאישות הכ"ג וז"ל, כל המקדש אשה בין ע"י עצמו ובין ע"י שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו, ואחר כך מקדש, כדרך שמברכין קודם כל המצוות, ואם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה. והראב"ד בהשגות, א"א אין אנו אומרים כן, אלא מקדש ואחר כך מברך, מפני שהדבר תלוי בדעת אחרים שאם תמשך האשה ולא תרצה לקבל הרי הברכה לבטלה, וזה הטעם לברכת האב שמברך להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, עכ"ל.

והנה לפו"ר ביאור השגת הראב"ד, דאף דברכת אירוסין ברכת המצוות היא כמש"כ

בבריתו של אברהם אבינו. וכן התוס' (ד"ה אבי) וז"ל, רבינו שמואל גריס אבי הבן ברישא והדר המל אומר, וכבר הנהיג לעשות כן לברך אבי הבן קודם המילה, משום דלהכניסו להבא משמע, כדאמרי' בפ"ק דפסחים (ז, א) בלבער כו"ע לא פליגי דלהבא משמע, ועוד דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן. ור"ת החזיר המנהג לקדמותו, וגרס המל ברישא והדר אבי הבן וכו', והיה דפסחים ה"פ בלבער כו"ע לא פליגי דלהבא משמע טפי מלשעבר ומיהו לשעבר נמי משמע וכו', והא דאמרי' דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן ה"מ כשהמברך עושה המצוה, עכ"ל.

הנה נחלקו רשב"ם ור"ת אי מברך ברכת להכניסו קודם המילה או לאחריה, דהרשב"ם ס"ל דמברך לפני מתרי טעמי, חדא, דלישנא דברכה משמע להבא, ואהא השיב ר"ת דמשמעותו לאו דווקא להבא, ועוד הוכיח רשב"ם דהא כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, ואהא השיב ר"ת דהאי כללא ל"ש אלא כשהמברך עושה המצוה, אבל ברכת להכניסו דמברך האב ולא המל אי"צ לברך עובר לעשייתן.

ובריטב"א כ' בשיטת ר"ת, וז"ל, ודקאמר דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, לא קשיא, דברכת להכניסו אינה אלא שבח והודאה בעלמא על שזיכהו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, עכ"ל. וכ"כ הר"ן. והיינו דכל האי כללא דכל המצוות מברך עליהן עובר

אותה אחר המצוה דלא כשאר ברכות המצות, ומה דמברכין הברכה אחר קיום המצוה, שהרי אי"צ ברכת המצוות. ובאבי עזרי הוסיף להכריח כן, דבקצוה"ח (סי' צז) הביא מתשובת הרשב"א דדעת הראב"ד דכל מצוה שמעשה המצוה תלוי באחר כמו צדקה וכו' אין מברכין עליהן, וא"כ אמאי מברכין ברכת אירוסין, הלא מעשה הקידושין תלוי בדעת האשה כמו שהשיג כאן הראב"ד, אלא על כרחך דברכה זו ברכת השבח היא, ולית בה האי כללא.

והנה מבואר בד' הראב"ד דאי לאו הא דהדבר תלוי בדעת אחרים ושמא לא תתרצה, יש לברך ברכת אירוסין עובר לעשייתן, ולהמתבאר בדעת הראב"ד דברכת אירוסין ברכת השבח היא, צ"ב אמאי יברכה קודם הקידושין, הא משמעות לישנא "כל המצוות מברך" עליהן עובר לעשייתן נראה דהאי דינא דבעי' עובר לעשייתן היינו בברכת המצוות, והיכן מצינו דכן הוא גם בשאר ברכות.

וביותר תמוה, אי נימא הכי דאף ברכת השבח בעי' עובר לעשייתן, וכי העומד סמוך לים הגדול יהא צריך לעצום עיניו קודם שיברך, כדי שיברך עובר לעשייתן, (ועי' ר"ן בפסחים שכ' ד"ז בטעם להא דאי"צ לברך ברכות אלו עובר לעשייתן), וכן כל ברכות השחר ניבעי שיברך עובר לעשייתן. וצ"ב.

(ב) והנה בשבת קלז, ב ת"ר המל אומר אקב"ו על המילה אבי הבן אומר אקב"ו להכניסו

(ג) והנראה בזה בעזה"י, דהנה יש לחקור בהך דינא דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, שנאמר בזה דין לברך קודם עשיית המצוה, [מלבד מה דשמעינן מינה עיקר הדין לברך על המצוות, כדאי' בסוכה לט, א גבי הלל ובמגילה כא, ב גבי קריאת מגילה], אי הוי דין בהמצוה שטעונה ברכה לפנייה, וכד' הרמב"ם ריש ה' ברכות ה"ג וז"ל, וכשם שמברכין על ההנייה, כך מברכין על כל מצוה ומצוה ואח"כ יעשה אותה, עכ"ל, וא"כ לכאן היינו דוקא בברכת המצוות שהיא ברכה על עשיית המצוה, וכדחזי' דהא דהוקשה להראשונים מהא דלישנא דלהכניסו להבא משמע רק אי הוי ברכת המצוות, אבל אם ברכת השבח היא שפיר מברכין לאחריה אף דלהבא משמע, והיינו משום דלא קאי על העשייה. [וכן מבואר בד' הרא"ש (כתובות סי' יב) לענין ברכת אירוסין, שהביא כמה תמיהות על נוסח הברכה שנשתנית משאר מצוות, וכ' ליישב, "כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה וכו' וברכה זו נתקנה לתת שבח וכו'"] והיינו דכל התמיהות בנוסח הברכה מברכת המצוות דעלמא לא שייכי אלא בברכת המצוות, שהיא ברכה על עשיית המצוה ולא בברכת השבח].

או דנימא דהדין להקדים הברכה להמצוה הוא דין בהברכה, דבמקום שיש לברך ברכה על מצוה יש להקדים הברכה לפני עשיית מצוה, וכפי שיבואר להלן בס"ד בתרי אנפי, וא"כ אף

לעשייתן, ל"ש אלא בברכת המצוות, וכיון דברכת להכניסו הרי"ז ברכת השבח א"כ ל"ש בזה דין לברך עובר לעשייתן.

והנה התוס' בפסחים (ז, א ד"ה בלבער) הביא דברי ר"ת וז"ל, אע"ג דלהכניסו משמע להבא, לא קשה, דלא על זאת הנעשית עכשיו הוא מברך אלא משבח ומודה להקב"ה שציונו על המילה כשתבא לידו, ותקנוה כאן כדי לגלות ולהודיע שזו המילה נעשה לשם יוצרנו, ולא לשם עבודת ע"ג ולא לשם מורנא ולא לשם הר גריזים, ואין צריך לברך עובר לעשייתו אלא במקום שהעושה המצוה הוא מברך אבל כשמברך אחר לא. עכ"ל.

והיינו דעל ד' רשב"ם דלהכניסו להבא משמע, וצריך לברך קודם המילה, אהא תי' ר"ת דאין לדייק לשון הברכה משום דהוי ברכת השבח ואי"ז ברכה על המילה הנעשית עתה, ואהא דהוכיח רשב"ם דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, תי' ר"ת דהיינו דוקא במקום שעושה המצוה הוא מברך. ומבואר בד' התוס' דמה דהוי ברכת השבח אי"ז מיישב הא דאי"צ לברך עובר לעשייתן, ולכך הוצרכו להוסיף דהאי דינא היינו כשעושה המצוה הוא המברך, ועמד בזה במהרש"א. ויש להבין דאמאי יברכו ברכת השבח עובר לעשייתן, וכנ"ל. ואכן בד' הריטב"א והר"ן מבואר דבהא דהוא ברכת השבח נתיישב גם הקושיא מהא דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, ומשום דהאי כללא ל"ש בברכת השבח.

במצוותיו וציונו לישב בסוכה, ולילי יו"ט הראשון מברך על הסוכה ואחר כך מברך על הזמן ומסדר כל הברכות על הכוס נמצא מקדש מעומד ומברך לישב בסוכה ויושב, ואחר כך מברך על זמן, עכ"ל. והיינו דמברך קודם הישיבה משום דבעי עובר לעשייתו. והרא"ש פ' לולב וערבה (סי' ג) חולק וכו' דכיון דהמצוה נמשכת מיקרי שפיר עובר לעשייתו גם אם מברך אחר הישיבה, והוכיח כן מציצית דמברך אחר העיטוף, [ויעוי' ביאור הגר"א סי' תרמג סק"ב דדעת הרמב"ם דגם בציצית מברך קודם העיטוף]. היינו דנחלקו הרמב"ם והרא"ש במצוה שעשייתה נמשכת אם צריך לברך קודם העשיה מדין עובר לעשייתו, או דיכול לברך כ"ז שנמשך המצוה.

עוד מצינו דנחלקו בזה לענין נטילת לולב, דהרמב"ם פ"ז מה' לולב ה"ו כ' וז"ל, וכשהוא נוטלם לצאת בהן מברך תחילה על נטילת לולב הואיל וכולן סמוכין לו, ואח"כ נוטל את האגודה הזאת בימינו ואתרוג בשמאלו וכו', עכ"ל. והיינו דמברך קודם הנטילה. והרא"ש פ' לולב הגזול (סי' לג) כתב דמברך על נטילת לולב קודם נטילת האתרוג כיון דמעכבין זה את זה, ועוד כתב דיכול לברך כיון דהוי קודם הנענועין, וכ"כ תוס' סוכה לט, א. ופליגי לשיטתייהו דלהרמב"ם יש לברך קודם העשיה, אף בעשיה הנמשכת, ולהרא"ש ותוס' כיון דהעשיה נמשכת מברך בשעת העשיה.

ברכת השבח כשהיא באה לשבח על ענין המצוה בעת קיום המצוה, אף שאינו מברך על עשית המצוה, כיון דשייכא להמצוה יש להקדים הברכה להמצוה, ולברך עובר לעשייתו.

והנה הריטב"א (פסחים ז, ב) כ' ב' טעמי בהא דמברכין על המצוות עובר לעשייתו, וז"ל, וכתב הרי"ט ז"ל וטעם זה שאמרו חז"ל לברך על המצוות עובר לעשייתו, כדי שיתקדש תחילה בברכה, ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה מפני מצות השי"ת. ועוד, כי הברכות מעבודת הנפש, וראוי להקדים עבודת הנפש (למעלה) [למעשה] שהיא עבודת הגוף. עכ"ל.

ונראה דחלוקים הם ב' הטעמים בהנך צדדי, דהטעם הא' היינו דין בהמצוה שיגלה ויודיע שהוא עושה אותה ממצות השי"ת, ויתקדש קודם עשייתה. [וביאור מש"כ "שיתקדש תחילה בברכה" לכא' היינו שיתקדש בקדושה ע"י הברכה קודם בואו לעשות המצוה. ושמעתי לבאר עוד, דלשון "שיתקדש" פירושו שיפריש ויחד עצמו לעשיית המצוה ע"י ברכת המצוה, וזהו לתועלת העשיה]. אולם להטעם הב' היינו דהוא דין בהברכה, דכשיש לפניו עבודת הנפש, היינו הברכה, ועבודת הגוף, היינו מעשה המצוה, יש להקדים עבודת הנפש לעבודת הגוף.

עוד י"ל בזה, דהנה הרמב"ם פ"ו מה' סוכה ה"ב כ' וז"ל, כל זמן שיכנס לישוב בסוכה כל שבעה מברך קודם שישב אשר קדשנו

דברכה שעל המצוה יש להקדימה ולברך עובר לעשייתה, וא"כ אף ברכת השבח היכא דשייכא להמצוה יש לברך אותה עובר לעשייתה. אכן שאר ראשונים שכתבו דמה שהיא ברכת השבח הוי טעם דאי"צ לברכה עובר לעשייתה, י"ל דס"ל דהוי דין בהמצוה שטעונה ברכה לפניה, ואי"ז אלא בברכת המצוות.

עוד י"ל באופ"א מה דמברכין קודם המצוה, דהנה ז"ל הרמב"ם הנז' לעיל, כל זמן שיכנס לישב בסוכה כל שבעה מברך קודם שישב אקב"ו לישב בסוכה, ובלילי יו"ט הראשון מברך על הסוכה ואחר כך מברך על הזמן, ומסדר כל הברכות על הכוס, נמצא מקדש מעומד ומברך לישב בסוכה ויושב, ואחר כך מברך על הזמן, עכ"ל. והיינו דברכת לישב בסוכה מברך עובר לעשייתה [עי' משנ"ב סי' תרמג סק"ה], וברכת שהחיינו מברך בעת קיום המצוה, וביאר מו"ר הגר"א גרבוז שליט"א, [מלבד האופן הנ"ל די ש לברך ברכת המצוות קודם העשיה], עפ"י מש"כ בברכת שמואל (קידושין סי' יח) דברכת המצוות קאי על החיוב [וכלישנא דברכה "וציונו"], וברכת שהחיינו על הקיום, וי"ל דברכת המצוות יש לברך בעודו מחויב בהמצוה, ולכך מברכין קודם המצוה עובר לעשייתה, אבל ברכת שהחיינו דקאי על קיום המצוה, מברכין בעת הקיום.

ועפ"ז נראה דאף ברכה הבאה לשבח על שנצטוינו בהמצוה, כמו ברכת להכניסו בבריתו

ויסוד פלוגתתם ביאר מו"ר הגר"א גרבוז שליט"א, האם הדין דבעי לברך עובר לעשייתה הוא שלא יהא אחר המצוה, ולכן אם העשיה נמשכת עדיין ל"ה אחר המצוה, וזהו דעת הרא"ש ותוס', אך הרמב"ם ס"ל דבעי שיברך קודם המצוה, ולכן בכל גווי צריך לברך קודם המצוה.

ושיטת הרמב"ם מתבארת בדבריו ריש ה' ברכות הנז' וז"ל, וכשם שמברכין על ההנאה כך מברכין על כל מצוה ומצוה ואח"כ יעשה אותה, עכ"ל, וכמו ברכת הנהנין שצריך לברך לפני האכילה, כך בברכת המצוות צריך לברך קודם תחילת עשיית המצוה, וזהו הדין לברך עובר לעשייתה. אבל הרא"ש ס"ל דיסוד הדין דעובר לעשייתה הוא דבעי שהברכה יהא לה שייכות למצוה, ולכן העיקר דלא יהא אחר המצוה, ולהכי שפיר אם נמשך עשייתה יכול לברך אחר כך.

והנה לשיטת הרמב"ם דהדין עובר לעשייתה הוא לברך קודם המצוה, היינו שהוא מדיני המצוה לברך לפני עשייתה, וכמו ברכת הנהנין שהוא משום האכילה שצריך לברך לפניה. אבל לשיטת הרא"ש דהדין הוא שהברכה יהא לה שייכות למצוה, היינו דהדין עובר לעשייתה הוא מדיני ברכת המצוות שיהא שייכות להברכה עם המצוה, [אבל מצד המצוה הרי נתקיים חלקה שבתחילה בלא ברכה לפניה].

ומעתה י"ל דהראב"ד והתוס' בדעת ר"ת סברי דהדין לברך עובר לעשייתה מדין הברכה הוא,

ברכה שעל המצוה וכמשנ"ת. [ויל"ע בשיטת הריטב"א גופיה בזה].

ה) והנה דעת הרא"ש דברכת השבח אף ברכה שעל המצוה ליכא דין לברך עובר לעשייתו, דהנה בפסחים (סי' י) האריך לבאר טעם שחלקו במטבע הברכות, יש שתקנו בעל ויש שתקנו בלמ"ד, דמצוות הנעשות מיד מברכין על [כגון מגילה, טבילה ונט"ל], ומצוות שיש בהם שיהוי [כגון סוכה, ציצית ותפילין] מברכין בלמ"ד, וכו' וז"ל, ומה שמברכין להכניסו וכו' (אף דנעשית מיד ואין בה שיהוי משום דברכה זו לא נתקנה לגמרי על מצוה זו, תדע דהא מברכין אותה לאחר המילה, אלא נתקנה להודות ולהלל ולשבח להקב"ה שציוה לעשות מצוה זו בכל פעם שתבא לידינו, עכ"ל. והיינו דמה שאין מברכין לפניו משום שהיא ברכת השבח, ולא ברכה על מצוה זו, וכמ"ש הריטב"א והר"ן, וכן מבואר בדבריו בסוגיא דשבת (סי' י) וכן דייק שם בדבריו בק"נ יעו"ש. והדברים מתאימים להנתבאר בדעת הרא"ש לענין מצוה שעשייתה נמשכת, דאין הדין ברכה עובר לעשייתו מדיני המצוה, דבעי לברך קודם עשיית המצוה, רק שמדיני הברכה שתהא שייכא עם המצוה, [ולהכי שפיר דמי לברך אף אחר תחילת המצוה]. וא"כ י"ל דלא נאמר כן אלא בברכת המצוות, אבל ברכת השבח לעולם לא בעי עובר לעשייתו.

אמנם לכאן סתר הרא"ש משנתו, דהנה דעת הרא"ש (כתובות סי' יב) דברכת אירוסין ברכת

של א"א, שאי"ז ברכת המצוות, אלא ברכת השבח על המצוה, וכפי המפורש בנוסח הברכה, אקב"ו וציונו, מדיני הברכה יש לברך עובר לעשייתו, כדי לברך בעודו מחויב, והיינו קודם עשיית המצוה.

[והנה במהרש"א (פסחים שם) עמד בדברי התוס' דלא ניחא להו בהא דאין ברכת להכניסו נאמרת על מילה זו הנעשית עכשיו, ליישב הא דאי"צ לברך עובר לעשייתו, וביאר, דכיון דבשביל מילה של עכשיו הוא מברך לה, דאי לאו מילה של עכשיו לא היה מברך לה כלל, היה ראוי לברך אותה עובר לעשייתה, אי לאו הא טעמא דכשמברך אחר אי"צ עובר לעשייתו, עכ"ד. והן הן הדברים, דאף דל"ה ברכת המצוות, מ"מ כיון דמברכין אותה משום המצוה, א"כ מדין הברכה ראוי להקדימה ולברך עובר לעשייתה, וכפי שנתבאר בכמה אנפין].

ומצאתי בס"ד להדיא בד' הריטב"א (פסחים שם) דאף בברכת השבח יש שהם טעונים שתהא הברכה עובר לעשייתו, שכל בתו"ד וז"ל, והא דקאמר הכא כל המצוות כולן, לא בא למעט ברכת הנהנין דבהדיא פרשינן דאסור להנות עד שיברך, ולא בא למעט אלא קצת ברכות השבח כגון הרואה את הים הגדול וכו', עכ"ל. הרי לנו מפורש כי לא נתמעטו אלא קצת ברכות השבח, והיינו די ש ברכת השבח שהם בכלל האי כללא דמברך עובר לעשייתו, והיינו

ונראה בזה בעזה", דהנה כ' הר"ן (כתובות ב, ב מדפי הרי"ף) לענין ברכת האירוסין, וז"ל, דודאי אין ברכה זו ברכת המצוה ממש שא"א לברך ברכת המצוות וכו', וכיון דברכת מצוה ממש לא הוי אעפ"כ לא רצו להוציא מצוה זו בלא ברכה כלל ותיקנו לברך בה על קדושתן של ישראל, והיינו שהקב"ה בחר בהן וקידשן בענין זווג באסור להם ובמותר להם והיינו שציונו על העריות, עכ"ל. נתבאר דברכה זו תקנוה כיון שאין להמצוה ברכת המצוות לפי שלא הי' שייך לתקן בה, ולא רצו להוציא המצוה בלא ברכה, לכך תיקנו להמצוה ברכת השבח תחת ברכת המצוות. ועפי"ז נראה דזהו דחלוק ברכת אירוסין מברכת להכניסו, דאמנם גבי ברכת להכניסו שהיא ברכת השבח ס"ל להרא"ש והר"ן דאין מברכין עובר לעשייתן, מ"מ ברכת אירוסין שתקנוה תחת ברכת המצוות, והעמידוה להיות ברכה להמצוה כשאר מצוות, יש לברך אותה עובר לעשייתן, משא"כ ברכת להכניסו דמלבד ברכה זו מברכין ברכת המצוות אקב"ו על המילה, ברכת השבח כי האי ס"ל דאי"צ לברך עובר לעשייתן.

וכן מבואר בד' הריטב"א שכ' לענין ברכת האירוסין (כתובות שם) וז"ל, נהגו ברוב המקומות לומר ברכה זו אחר הקידושין, ואיכא דקשיא להו דהא קי"ל דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן וכו', ולא מילתא היא, דהתם הוא בברכת המצוות, שצריך להקדים

השבח היא, וז"ל, ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה וכו' וברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה אשר קידשנו במצוותיו והבדילנו מן העמים וציונו לקדש אשה המותרת לנו, ולא אחת מן העריות, עכ"ל. והנה לפי המתבאר בשיטתו, א"כ אי"צ לברך ברכת אירוסין קודם הקידושין עובר לעשייתן, כיון דהוי ברכת השבח ולא ברכת המצוות. ותמוה, דהנה הרא"ש שם כ' דיש שכתבו דצריך לברך ברכת אירוסין קודם הקידושין משום דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, ובק"נ הביא דהוא דעת הרי"ף, דהרא"ש פסק כוותיה שהמברך אחר הקידושין טועה הוא. ותימה הוא דכיון דס"ל דברכת אירוסין ברכת השבח היא, א"כ דינה שאי"צ לברכה קודם המצוה כמו שכתב הרא"ש לענין ברכת להכניסו.

וביותר יש להוסיף, דהרא"ש שם הביא פלוגתת הראשונים אם מברכין ברכת אירוסין קודם הקידושין עובר לעשייתן, או לא כיון דלא נזכר בהברכה מעשה המצוה, ולהלן מביא שם כמה תמיהות על נוסח הברכה, וכ' ע"ז דאין הברכה לעשיית המצוה אלא לתת שבח וכו'. והנה לכאו' אי ס"ל דשאני אם הוא ברכת המצוות או ברכת השבח, א"כ הו"ל להרא"ש לסיים במאי דקאי ביה מעיקרא אם צריך לברך עובר לעשייתן, ומבואר דס"ל דאף אם הוא ברכת השבח אכתי תלי בפלוגתת הראשונים אם לברך עובר לעשייתן. וצ"ע.

בפילגש, אלא באמה עבריה בלבד אחר ייעוד, עכ"ל.

ויש להקשות טובא, אחר דאין ההדיוט מותר בפילגש, איך נשא אברהם פילגש, הלא קיים אברהם אבינו כל התורה.

והנה לכאורה י"ל עפ"י מה שהביא רש"י (לעיל יד, יז) עה"פ "אל עמק שוה הוא עמק המלך" דאיתא במד"ר (טו, יד) שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלוקים וקצין. [ובמדרש הלשון, שהושיבוהו הכל מלך עליהם]. ועי' שבת קה, א מלך נתתיך לאומות. וכיון דאברהם אבינו מלך היה, א"כ מותר בפילגש.

אכן א"א לפרש כן דמשום האי טעמא יהא מותר בפילגש, דהנה בס' ראש לראובני להגאון רבי ראובן מדננבורג זצ"ל (סי' כג) עמד בביאור ד' הרמב"ם מה שמלך הותר בפילגש, דהנה איסור פילגש בהדיוט לדעת הרמב"ם הוא כמ"ש בפ"א מאישות ה"ד דבועל פנויה לוקה משום לא תיהיה קדשה מבנות ישראל, וא"כ מה נשתנה מלך דמותר בפילגש בלא קידושין, האם מלך נחסר לאו אחד. רק הענין כך הוא, דכיון דההדיוט אין קונה אותה במה שנתייחדה אצלו, דהיום תתייחד אצלו ולא יזזה ימים תלך ותתייחד לאיש אחר, הלכך זה נקרא זנות, אבל מלך קונה אותה ביחוד שלא תוכל אח"כ להתייחד לאיש אחר, דהא אין משתמשין בשרביטו של מלך (כמש"כ הרמב"ם פ"ב ה"א), כמו אבישג (סנהדרין כב, א), אף שלא

ברכה זו למעשה, וזו אינה ברכת המצוות כלל כדפרישית לעיל וכו'. אלא שבמקצת מקומות נהגו לברך אותה קודם הקידושין, ויש ליתן טעם לדבריהם, כי אע"פ שאינה ברכת המצוות כיון שעומדת במקום ברכת המצוות מקדימים אותו להקדים ברכה למעשה. עכ"ל. הנה אף דס"ל דברכת השבח אין מברכין עובר לעשייתו, וגם מבואר בלשונו דנקט דדין לברך עובר לעשייתו מדין המצוה הוא שהיא טעונה ברכה לפניה, מ"מ ברכת האירוסין דכיון דבמקום ברכת המצוות עומדת, הוי סברא שיברך עובר לעשייתו.

(ח) בהא דנשא אברהם אבינו פילגש ולבני הפילגשים אשר לאברהם וגו' (כה, ו)

וברש"י, נשים בכתובה פילגשים בלא כתובה, כדאמרי' בסנהדרין בנשים ופילגשים דדוד. והרמב"ן כאן כ' ע"ד רש"י ז"ל, ואין הדבר כן, כי לא תקרא פילגש אלא כשהיא בלא קידושין, כי הכתובה מדברי סופרים, והגירסא בסנהדרין פילגש בלא קידושין ובלא כתובה, עכ"ל, וכן היא גירסת הרמב"ם וכן הגירסא לפנינו (כא, א).

והרמב"ם פ"ד מה' מלכים ה"ד כ' ז"ל, וכן לוקח (המלך) מכל גבול ישראל נשים ופילגשים, נשים בכתובה וקידושין, ופילגשים בלא כתובה ולא קידושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו, אבל ההדיוט אסור

לקיים שניהם. ועיי"ש מה שכ' לדחות תירוץ זה].

ואמנם בשערי תשובה (ש"ג אות צד) כ' רבינו יונה וז"ל, ולא הורשו פילגשים בלא כתובה ובלא קידושין אלא למלך, שאימתו מוטלת על הבריות, ולא יזנו אחרים עמה, על כן יחוד המלך על הפלגשים כעין אישות, עכ"ל. ולפי דבריו דהוא משום אימת המלך, ולא משום איסור השתמשות בכלי תשמישי המלך, א"כ יש לדון דאצל אברהם כיון שהמליכוהו כולם, היתה אימתו מוטלת עליהם, ושוב יחודו על הפלגשים הוי כאישות. אכן י"ל דאין כוונת רבינו יונה אלא במלך ישראל שנצטוו ישראל להשים אימתו עליהם, וכמש"כ הרמב"ם ריש פ"ב, ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם שנא' שום תשים עליך מלך שתהיה אימתו עליך.

והנראה בזה בעזה"י, דהנה כ' הרמב"ם ריש ה' אישות וז"ל, קודם מתן תורה היה אדם פוגע באשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, עכ"ל, ובאישות זו הויא אשת איש גמורה, וכמש"כ הרמב"ם פ"ט ממלכים ה"ז דאחר שנבעלה הויא לה אשת איש, שחבירו בן נח חייב עליה.

באופן דנמצא דקודם מתן תורה, שלא הוצרך קידושין כדי לייחדה ולאוסרה אכו"ע, וכשמכניסה לביתו ובועלה נעשית אשת איש האסורה לשאר בני אדם, א"כ הלא גם פילגש

נתייחדה לביאה, מכ"ש אם נתייחדה לביאה דגם אלמנתו אין נושאין, הלכך קונה אותה ביחוד דאסורה לאחר, ולכך לא נקראת קדשה, וזהו שכתב הרמב"ם דהמלך קונה אותה ביחוד בלבד, והיינו כנ"ל. ע"כ דבריו המאירים.

ולהמתבאר בדבריו דכל עיקר היתרו של המלך בפילגש משום דאחר שנתייחדה לו שוב שאר העם אסורים בה, וממילא ליכא פריצותא, א"כ הלא גבי אברהם, דאף אי חשיב מלך הלא שאר בני הדור שלא קיימו התורה, לא נהג אצלם איסור זה שאין משתמשין בכלי תשמישי המלך, ושוב אין יחודו יחוד כלפי שאר בני האדם, וא"כ הרי באיסור קדשה קאי.

[ואף אלו הגרים שגייר אברהם אבינו, כמו שאמרו אברהם מגייר את האנשים ושרה את הנשים, כ' הנוב"י בדורש לציון (דרוש יג סוף שבת תשובה ד"ה הנה יש להוכיח) דפשוט שלא קיימו אותן הגרים כל התורה העתידה לינתן, רק הכונה שהכניסום תחת כנפי השכינה, שהפרישום מע"ז, וגירום היינו גר תושב שקיבלו עליהם שבע מצות בני נח, אבל לא היה דינם כישראל. ועיי"ש מה שביאר בזה קושיא זו איך נשא אברהם אבינו פילגש, וכ' דאחר מיתת שרה לא היתה עוד ישראלית בעולם, והיה מוכרח ליקח אשה משום מצות פריה ורביה, או משום לא תהו, וכיון דישראל אין לו קידושין בבן נח, על כן לא היה אפשר לו ליקח כ"א פילגש, ואף דקיים כל התורה כולה, מ"מ גם בישראל עשה דוחה ל"ת היכא דא"א

והנה מה דמצינו פילגש אצל בני נח, וכגון אצל עשו, [אף דאשת בני נח נמי בלא קידושין היא], עמד בזה הרמב"ן כאן, וכו' וז"ל, אבל אפשר שגם בני נח כאשר ישאו להם נשים כמשפטן בבעילה, היו נוהגים לכתוב להן מהר ומתן, ואשר רצונה שתהיה להם פילגש וישלח אותה כאשר ירצה, ולא יהיו בניה בנוחלים את שלו, לא היה כותב לה כלום.

והראוני עיקר הדברים מפורש בפרשת דרכים (דרך האתרים דרוש א ד"ה ומה שנראה) וז"ל, והנה חילוק זה דנשים לפלגשים הוא לדידן דאית לן קידושין, א"כ כל שלא קידשה בביאה, אף שהיתה אצלו זמן רב לא חשיבא אשתו ונקראת פילגש, אך לבני נח דלית להו קידושין, כי אם בבעילה תליא מילתא, כיון שלקחה ובא עליה חשיבא אשת איש, דלא מצינו בבני נח שיכוון בבעילה לשם קידושין, אלא משלקחה לאשה ובא עליה חשיבא אשת איש.

שהיא בלא קידושין, הרי נאסרת היא לכל ונמצא דהאי היתרא דמלך בפילגש, כפי שביאר הראש לראובני וכמבואר ברבינו יונה, שהוא לפי שמיחדת לו ואינה מופקרת לכל העולם, משום האי טעמא, קודם מתן תורה שנעשית אשת איש ליאסר אכו"ע גם בלא קידושין, א"כ איתא להך היתרא דפילגש אף להדיוט, לפי שנאסרת בזה אכו"ע וכמשנ"ת.

וא"כ הא שפיר נשא אברהם אבינו פילגש אף דקיים כל התורה כולה, לפי שקודם מתן תורה, לא היה חילוק לענין האיסור על שאר בני אדם בין אם לקחה בקידושין כמו שרה [וכמו שמצינו אצל יצחק ברכת אירוסין], לבין לקיחה בלא קידושין שהיא פילגש, דלעולם אסורה היא אכו"ע, ואין הפילגש מופקרת, אלא מיוחדת היא כאשת איש.

"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א רז"ב "דעת יוסף" אשדוד

יפה שיחתן של עבדי האבות מתורתן של בנים

פִּי אֵל אֶרְצִי וְאֵל מוֹלְדָתִי תִּלְוֶה – וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבְנֵי לְיִצְחָק. הנה אברהם אבינו עליו השלום מחפש אשה לבנו יצחק, ויודע הוא שאין הדבר פשוט כל כך להשיג אשה שראויה ליצחק, שהוא עולה תמימה וכבר נעקד על גבי המזבח, ומי היא זו שתהא ראויה ומתאימה לבנות בית נאמן לד' ותורתו באופן שמתאים ליצחק. והנה כפי הנראה אברהם אבינו בעצמו אינו יכול להפש אשה, וכן יצחק אינו יכול לצאת לחוצה לארץ, שהוא עולה תמימה.

והברירה היחידה שנשארה היא שאליעזר עבד אברהם יחפש אשה ליצחק, ואולם האם הוא בר סמכא להביא אשה שתתאים ליצחק אבינו – יחידו של אברהם שנעקד על גבי המזבח – והאם האשה תסכים – על סמך זה שכנראה היא תהיה מקובלת ותמצא חן בעיני יצחק אבינו, לבא מארם נהרים אל ארץ כנען, – ולסמוך שלא תאלץ לשוב בבושת פנים, אחרי שעשתה דרך ארוכה כל כך, ועברה מארץ לארץ.

אכן כן... אם תמצא אשת חיל כזאת, שראויה ליצחק, הרי היא אינה ראויה לשום אדם מהסוג המצוי של ארם נהריים. ולכן סביר מאד, שכדאי יהיה לה לנסות לנסוע למרחק ולמצוא את מה שמתאים לה...

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגְּמָלִים לְשָׂתוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נָזֶם זָהָב פֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וַיִּשְׂנֵי צְמִידִים עַל יָדָיו עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם. הִנֵּה אֲלִיעֶזֶר רָצָה לְהֵרָאוֹת עַד כִּמְהָ הוּא סְמוּךְ וּבִטּוּחַ שׁוֹן הָאִשָּׁה הַמִּתְאַיֶּמֶת, וְלִכֵּן נָתַן, נָזֶם זָהָב פֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וַיִּשְׂנֵי צְמִידִים... עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם. וְגַם אַחֵר כֵּךְ הִרְעִיף מִתְנֹנֹת עֲלֶיהָ וְעַל מִשְׁפַּחְתָּהּ.

והנה לבן ובתואל הרשעים, הם חשבו הכל לרעה, והסיקו שכנראה שהוא משופע בהרבה מאד כסף, עד שהצמידים והנזם לא נחשבו בעיניו כלום, ויש להניח שהוא נושא אתו עוד כמה וכמה נזמים וצמידים, למקרה שיצטרך להמשיך ולחפש עוד אשה, אם זו תסרב לבסוף, ולכן החליטו שמוטב להם להרעיל אותו, כך שיוכלו לשים את ידם על העושר האגדי שאמור להיות בכליו.

וכאשר לא הצליחו בתכניתם המקורית להרעיל את אליעזר, חשבו בני המשפחה, אולי לפחות יעכבו את רבקה, (ואגב את אליעזר ואוצרותיו), בתואנה שמא הדבר אינו ברור שיצחק יסכים לשידוך, ולכן המשיכו, וַיִּקְרְאוּ לְרַבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתִלְכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה... כלומר האם את אכן מסתמכת על האיש הזה... שלא יאכזב אותך לבסוף. ורבקה בשלה... וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ. והיינו משום שרבקה ידועה שהכל מאתו יתברך, והבינה מתוך דברי אליעזר והנהגתו בקדש, שהטעם שהוא נתן מיד את הנזם והצמידים הוא בגלל אמונתו החזקה בהשם, שהגיעו אל מחוז חפצו, והבינה הרמזים של שני לוחות הברית, וידעה מה הפירוש להתחתן עם יצחק אבינו, שנעקד על גבי המזבח, ומעל הכל ידעה גם כן, שיצחק אבינו מחפש רק אשה יראת השם, ולא שום דבר אחר, ויכולה היא לסמוך שלא תתאכזב ותשוב כבושת פנים חם ושלום, ושהכל כדאי כדי לזכות שבביתה תשרה השכינה, ומצאה עצמה שואפת בכל ליבה לזכות להיות אחת האמהות לעם הנבחר, שבודאי שמעה זאת מאליעזר, וכבר בעיניה ראתה את רבבות אלפי ישראל מקבלי התורה ועמליה ושומריה, ולא רצתה לאחר אף רגע.

והנה לא ידענו ממי להתפעל יותר אם מאליעזר עבד אברהם, שכיון לדעתו של אברהם אבינו, או מאברהם אבינו בעצמו שאלה הם עבדיו. וכן מרבקה אמינו שגדלה לתפארת כשושנה בין קוצים ודרדרים.

כהנה וכהנה מאריכה התורה לספר את המעשה המפעים של חיפוש אשה ליצחק אבינו ומציאתה הפלאית, עם אמירת, שְׂתֵה וְנָם גְּמָלֶיךָ אֲשָׁקָה... ומראש הבין אליעזר שחייבת להיות בנמצא אשה כזו שראויה ומיועדת ליצחק אבינו, וידע גם שאשה זו אלה וכאלה הם מעשיה, שכך תענה תמיד כאשר ישאלוה לאמר, הַשְּׂקִינִי נָא מְעַט מֵיָם מִבְּרֶדְךָ, - וַאֲמָרָה נָם אֶתָּה שְׂתֵה, וְנָם לְגַמְלֶיךָ אֲשָׁאֵב, כי עוולה לא תמצא בשפתיה. ובודאי אין זאת כי אם הוּא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִכִּית ד' לְבֶן אֲדָנָי...

ואנו עלינו ללמוד וללמוד ולהתיגע, בפרשיות אלו, כי אין כאן שום כפילות של סיפורי התרחשויות, רק שלבים שלבים בעבודת השם...

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל תְּאֲחָרֶיךָ אֲתִי וְד' הִצְלִיחַ דְּרָכֵי... רק השם הצליח דרכו, ואילו הוא, הוא אינו קשור כלל וכלל להצלחה. כך מתנהגים עבדי האבות, יודעים כמה כי הקדוש ברוך הוא, שִׁמְרֵם נִפְשׁוֹת תְּסִיִּדְיוֹ, מִיַּד רְשָׁעִים וַיִּצִילֵם. וכך היא שיחתן - היפה - של עבדי האבות הקדושים. יודעים ומכירים ובוטחים בהשם ובהשגחתו. וְהִיא שְׁעֵמֶדָה לְאֲבוֹתֵינוּ - וְלָנוּ - שֶׁלֹּא אֶחָד בְּלִבָּד עֹמֵד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ אֶלָּא שֶׁכָּבֵל דוֹר וְדוֹר עֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.

הבה נישא תפלה לקל חי שיושיעינו ויגאלינו מהרה מכל צרותינו וישיעינו תשועת עולמים למען שמו באהבה אמן אמן.

~~~~~

צילה ניהלה במיומנות את כל תהליך ההשתחררות, כולל חתימה על טפסים שונים, לאחר מיכן החלו לזרום לכיוון היציאה משדה התעופה

את פניהם קיבל עסקן יהודי בשם חנן שטרק (שם בדוי) שמטפל בהרבה מקרים רפואיים שבאים לטפל במקום, רב שלמה שרפשטיין יצר איתו קשר מהארץ וביקש ממנו לעזור לזוג הצעיר בכל מה שיצטרך, הוא הבטיח סכום כסף רציני לצורך העלויות, אבל חנן עסקן לשם שמים שנמצא כבר למעלה מעשרים שנים בתחום, מיאן לקבל פרוטה אחת, הוא הוביל אותם למקום האירוח שסידר, דירה נאה בת 4 חדרים בקומת קרקע של מבנה שהכיל 6 דירות כאלו. הם קיבלו מפתח לדירה תמורת פיקדון של \$ 500 שיוחזר להם לאחר גמר האירוח.

בני הזוג סידרו את החפצים שלהם במקום וצילה הלכה לארגן ארוחת ערב, דודי קיבל הנחיה מדויקת מחנן שטרק איפה הוא יכול למצוא מניין מעריב בבית כנסת קטן שהיה לא הרחק מהדירה בה הם שוהים, בבית כנסת זה מתקיימים שלוש תפילות ביום. הוא קיבל את לוח הזמנים מר' חנן שטרק כדי שיוכל להתפלל בזמן.

כשנכנס מצא שם חמישה עשר יהודים חביבים שהכינו את עצמם לתפילת ערבית, הם הקבילו את פניו ב"שלוש עליכם" עם מאור פנים, הם שאלוהו מהיכן הוא, ולכמה זמן הגיע. דודי דיבר עמם בקצרה, כאן לא התבייש לדבר עמם באנגלית, הוא סיפר להם שהגיע לצורך עניין חשוב לזמן לא ידוע, הוא ישמח אם ימצאו לו מקום בו ניתן ללמוד במשך כל היום כדי שיוכל להמשיך את לימודיו.

התברר לו כי באותו בית כנסת יש כולל קטן של כעשרה אברכים שלומדים את מסכת קידושין, דודי שמח מאד להצטרף למסגרת שלהם, לאחר תפילת ערבית התיישב ללמוד את מסכת קידושין מההתחלה כדי לחזור לסוגיות הישנות והאהובות.

אחד המתפללים יהודי בגיל 50 התלהב מהאבוך הצעיר שמתיישב ליד הגמרא בערגה כה עצומה הוא שאל אותו אם יוכל להצטרף ללימוד? דודי השיב לו בשמחה כי ישמח מאד לעוד שותף. הלה שענה לשם סם פיין הביא גמרא מהארון, הם התחילו מהמשנה הראשונה של האשה נקנית, דודי הסביר לסם את הגמרא ברהיטות רבה, סם שהיה בחור ישיבה בעבר העלה הערות שונות, דודי נהנה שיש לו עסק עם אדם שמבין עניין, הלימוד התרחב ומשעה אחת שהייתה בתוכנית הראשונית הפכה החברותא ללימוד רצוף של כמעט שלוש שעות.

דודי חזר מותש לביתו, צילה קיבלה את פניו בפנים דאוגות, הוא לא עדכן אותו ליציאה כה ארוכה, אבל כשהסביר לה שהתגעגע לגמרא וכי יש במקום כולל של עשרה אברכים שלומדים קידושין מסכת מוכרת לו היטב, החליט להצטרף לכולל שלא מן המניין, אבל כוונתו להיכנס עם כל הברען לצורך זה היה עליו לרענן את הלימוד, לפיכך שקע בלימוד את תחילת המסכת כדי שלמחרת יוכל ללמוד איתם כאחד מן המניין.

צילה שמחה מאד, אם זה בשביל תורה, הכל מובן מאליו. אך ביקשה ממנו שישתדל לעדכן אותה בסדר היום כדי שלא תדאג, היא בטבעה לא כל כך דאגנית, אבל כעת הם בניכר וחשוב לה המשענת שלו. היא בזה לא שונה מכל אשה שצריכה לדעת שבעלה מצוי לידה תמיד.

דודי הקדים קום עוד קודם הנץ, הוא רץ לבית הכנסת, הוא קיבל בערב שעבר את קוד בית הכנסת מאחד המתפללים, הוא פתח את סדר יומו בלימוד רצוף עד בוא המתפללים, לאחר מיכן הלך לבית לסעוד ולאחר מיכן שב למקום כדי להצטרף לכולל, לאברכים הייתה הפתעה עצומה לגלות אבוך למדן בסדר גודל שלא הכירו, לאחר שיחה קצרה בלימוד הבינו שהוא יכול לשמש להם כראש כולל, הבקשה הוגשה אליו לשמש כראש הכולל בפרק הזמן שהוא שוהה במקום.

דודי הצטנע, הוא סירב לקחת על עצמו את התפקיד אבל הסכים להיות הרוח החיה במקום. האברכים סיפרו לו שאמנם הם לומדים בהתמדה אבל חסרה להם הכוונה בסוגיות המסכת, הם נעזרים במראה מקומות שונים שקיבלו, מפעם לפעם אחד מהאברכים נותן חבורה בפניהם, אבל מעבר לזה אין להם, הם שאלו אם יהיה מוכן לתת להם שיעור.

לזה לא יכול היה דודי לסרב, הוא נתן להם בסך הסדר שיעור של ארבעים דקות, האברכים היו רתוקים למקומם בתדהמה, דודי היה אריה בלימוד, הם פרס בפניהם את סוגיות קידושין שנגעו לדיני הקניינים בזה אחר זה, הוא הביא להם את שיטות הראשונים והאחרונים בלי שום הכנה. כשהכל נאמר בצורה רהוטה באידיש ובאנגלית וקצת בעברית.

הבעות של קורת רוח עצומה נראו על פני האברכים שזכו במתנה כזו בהיסח הדעת. הם חזרו וסיפרו בביתם על האורח המופלא שהגיע מארץ ישראל. היו שהעלו רעיון אולי יבקשוהו להתיישב במקום, רגילים הם כי בני ארץ ישראל הצליחו שם דוגמת הגאב"ד הגר"מ שטרנבוך שליט"א ולהבדיל בין חיים לחיים הגאון העילוי המופלא רבי אהרן פויפר זצ"ל שהקים את קהילת מהרש"א וכונה "דוך כוכב" מי יודע אולי האורח הנפלא אף הוא יטה את שכמו לשאת במשא העם.

למחרת הגיע חנן שטרק בשעות הצהרים לספר להם כי הצליח ליצור קשר עם ד"ר אוגוסט פיינהנדלר מבית החולים Netcare Sunninghill בית חולים פרטי מהגדולים ביותר בעיר, חלק מהמחלקות של בית החולים עוסקים בעניין שנוגע אליהם.

"כדאי לכם מחר להגיע אליו למפגש הכירות, הוא רוצה להכיר אתכם לפני שהוא מתחיל לטפל בעניין. כדאי לכם להזדרז כי הוא יקבל אתכם מחוץ לשעות הפעילות שלו ולכן עליכם להיות שם כבר אחרי תפילת שחרית.

אני בשעות אלו לא אוכל להתלוות אליכם, אבל אשתי שהיא חיה את חיי החסד כבר שנים רבות הציעה את עצמה ללוות אתכם ולסייע אם אתם צריכים לתרגום".

"אין לנו צורך למתורגמנית השיבה צילה, אני בקיאה בשפה האנגלית כמעט כשפת אם, למדתי את זה בבית ובתיכון זה היה חלק מההובי שלי, אבל אני לא מתמצאת בדרכים, אם זה לא יכביד עליה אשמח אם היא תנהג ברכב.

הם הודו לר' חנן שטרק מאד על העזרה הרבה שהם מושיטים להם על כל צעד ושעל.

לאחר שיצא מהבית, הודיעה צילה לדודי בצורה שאינה משתמעת לשני פנים.

"דודי אתה הולך לכולל כרגיל, אין צורך שתתלווה אלי, העזרה הכי גדולה שלך תהיה שתלמד בכולל ותעשה שטייגען, זה יתן לי הרבה אנגריה וכוחות להתמודד עם המשימה הכבידה שהוטלה עלינו".

דודי היה בהלם רב.

"למה את דוחה את עזרתי הפיזית, אני רוצה להיות נושא בעול כמו כל בעל אמיתי, הרי בשביל זה נסעתי איתך כדי להתמודד ביחד עמך שחלילה וחס לא תהי' לרגע אחד בלבד. כשאמי תחי' ילדה אותי הייתי בבית חולים מספר ימים בשל צהבת קשה שהייתה לי שדחתה את הברית בשבועיים, אמי הייתה חייבת להיות בשערי צדק כל אותו זמן, אבי שיחי' שהוא אחד מהמתמידים הגדולים שלא אז מהגמ' רגע אחד הבין שכעת תפקידו להיות יחד עמה, באותם ימים היה עם הגמרא בבית החולים כדי שאמי תחוש שהיא לא בודדה במערכה, אלא הם חלק אחד, אמי סיפרה לי פעם שזה מה שהחזיק אותה על פני המים, זה חלק מהתחייבות בנישואין לעשות הכל יחד".

צילה שומעת היא מקשיבה לכל מילה שדודי אומר אבל היא נחרצת.

"אני עומדת להיכנס לתהליך ארוך מאוד שיתכן ויתמשך שלוש שנים לא שבוע שבועיים, אהיה תחת מעקבים אסתובב במקומות שרחוקים מאוד מצניעות, למה לך להיכנס לניסיונות, הרי איש אינו חסין, כל אחד עם החזקות שלו אבל אנו מתפללים בכל יום "ואל תביאנו לידי ניסיון" לא ל"ש אל תביא אתה את עצמך לשם. אתה בלאו הכי לא יודע אנגלית ולא תעזור לי בשום פרט, מלבד להיות עמי פיזית, אני מבטיחה לך שהעזרה שלך בשלט רחוק תעזור לי פי כמה וכמה, אם אדע שאתה באותן שעות עושה שטייגן עצום בלימוד ואתה מקדיש את זכויות הלימוד עבור הטיפול זה שווה לי פי כמה וכמה, טוב לי תורת פיק מאלפי זהב וכסף, לא ל"ש מעזרה פיזית".

דודי חש את עצמו במחנק, צילה לא נותנת לו להתנהג בחופשיות כמו בעל, כל הבעלים והנשים עושים הכל ביחד, אבל היא מתנזרת בכוונה ממנו ורוצה לעשות אותו עולה לה! לא אחת הוא חושב לעצמו, אולי טעיתי שהתחתנתי עם בעלת תשובה כה קיצונית, אני רק חשבתי שהבעיה היחידה היא כפי מה שהגמ' בנדרים אומרת, אבל באמת יש השלכות נוספות בעניין, ישנם בעלי תשובה שבכל דבר הם מקצינים ולא מבינים שצריכים ללכת בדוך האמצע.

אבל דודי הרכין את ראשו וקיבל עליו את הדין.

למחרת נסעה צילה ביד עם גב' אווה שטרק לבית החולים, היא הייתה אשה אצילית שחונכה לא לשאול שאלות, אפילו אם תראה דברים תמוהים ביותר, היא כבשה את יצר הסקרנות שלה כשהיא מדברת על מזג האויר ועל דברים שממש לא נוגעים אליה אישית, הם חלפו על פני חלקים נרחבים של העיר חלקם בעלי יופי פנורמי מושלם. שדרות רחבות נטועים עם עצים עבותי ענף שנשאו עליהם אלפי בעלי כנף שמילאו את החלל בשירתם ובזמרתם.

צילה התמקדה בספר התהילים כשהיא אומרת עשרות פרקי תהילים ברוב כוונה.

גב' שטרק הייתה מלאת הערכה לאשה הצעירה שבאה לטיפול לא פשוט, אבל היא לא פורקת את סודה ואינה מראה כל מתח מהעתיד. היא רגילה להרבה חולים שבאים דרכה לבית החולים והיא שותפה להמון סודות שהנשים פורקות בפניה גם כשהיא ממש לא מבקשת זאת. היא למדה להיות עניינית ולא להראות סימני סקרנות. אבל גם לא דחתה את מי שרצתה לפרוק את המתח בפניה.

צילה הייתה הראשונה שמכונסת בתוך עצמה, היא כמעט לא מחליפה מילה מעבר למה שצריך, כל כולה באמירת תהילים ובהישענות מוחלטת על בורא עולם.

כשהגיעו למקום נכנסו לבית חולים יפה שהבהיק בניקיונו. עשרות אנשים חלפו במסדרונות הרבים, היה עליהם לעלות מספר קומות במעלית כדי להגיע ללשכתו של ד"ר אוגוסט פיינהנדרלר השעון הראה שאיחרו מעט, שתיהן התפללו שהרופא לא יקפיד על האיחור.

כשהגיעו למקום נקשו בעדינות על הדלת, הדלת נפתחה דרך מנגנון אוטומטי, הם נכנסו ללשכה הדורה מאד במרכזה ישב הרופא כסוף שיער חבוש ברט. הוא קיבל אותן בסבר פנים יפות ולאחר מספר מילים נימוסיות ביקש את תיק המסמכים, צילה הביאה איתה את כל החומר כתוב באנגלית רהוטה, הרופא עבר במהירות על כל החומר לאחר מיכן ישב מספר רגעים עם עצמו.

לפני שפתח שאל, האם האשה המתלווה יכולה לשמוע מה שהוא אומר, צילה אישרה במנוח ראש שהיא יכולה להישאר.

הרופא הבהיר שיש כאן חשש למחלה נדירה מאד שתוקפת אחד לחצי מיליון, מדובר בחידקן זיהומי שמשתקע בגוף האשה ואינו מרפה, היא מייצר תאים שמשכפלים את עצמם, במידה זו הוא נחשב כגידול סרטני, אמנם אינו מהווה סכנת חיים לנושא אותו, אך הוא גורם להרס היכולת להוליד, כיון שדרכי הרפואה עוד לא עלו עליו במחקרים, לפיכך הרפואה נחשלת בתחום זיהוי המחלה ומיגורה.

אבל בחסדי השי"ת גילה יחד עם עוד צוות של ארבעה רופאים שעובדים איתו בבית החולים דרך לזהות את המחלה וגם להיפטר מהחידק.

אבל סוג הטיפול אינו בדרך התרופתית הקונבנציונלית, הוא ממש תזונתי בתוספת נטילת כדורים מסוימים שהם הומאופתיים לחלוטין ולכן אינם נמצאים בסל התרופות הקונבנציונלי. כדי לקבל טיפול זה עליה להינזר מבשר וחלבונים שונים, היא תצטרך לצרוך מאכלים שונים שהוא ירשום לה וכולם על טהרת הכשרות.

להווי ידוע לך, שאני יהודי ששומר על מסורת מקפיד על הנחת תפילין בכל יום, שומר שבת וכשרות ומתפלל בכל שבת בבית כנסת, לפיך אין לך לחוש שמא האוכל שאת נוטלת אינו בשיא הכשרות המהודרת, את תקבלי את המזון שלך עם חותמות כשרות מיוחדת, הכל עם פלומבה שלא יהיה לך חשש כל שהו על מאכל מהמאכלים שאת אוכלת.

אבל הטיפול יקר מאד בשל כמה סיבות, הוא נעשה בייצור מיוחד תחת השגחה קפדנית של משגיח כשרות הרב יוסף כהן (שם בדוי) הוא ניצב במקום בכל שעות היצור ועד שאינו רואה שהכל חלק הוא לא יטביע את חותמו. שנית הטיפול ארוך מאד, הגוף מתנקה מכל מיני רעלנים שמיוצרים על ידי פריטי מזון מיותרים לחלוטין, אנשים לא יודעים כמה סבל וצרות הם גורמים לעצמם כשהם מכניסים ג'ונק פוד (אוכל פסולתי) לתוך פיהם.

מינימום הטיפול הוא שנה ורבע, אך כל גוף מגיב אחרת, ישנם כאלו שנזקקים לטיפול קרוב לשלוש שנים, או אז הם מצליחים למגר את החידק ההרסני והגוף שב להיות כבתחילה, אבל גם זה אינו מובטח במאת האחוזים, עד כה ראינו שבעים וחמישה אחוזי הצלחה, אך יש מקרים שהחידק כה עקשן ששום דבר לא מועיל רק עם הקרנות קשות ביותר, אבל לא הייתי ממליץ עליהן כי הם מכלים כל חלקה טובה בגוף, והיות ולא מדובר במחלה מסכנת חיים לשם מה היא נזקקת?!

"האם זה יועיל רק פעם אחת? כלומר האם אזכה שבשל הטיפול יהיה לי רק ילד אחד?" שאלה צילה בחשש.

"הכל תלוי בבורא יתברך, אם תתפללי מקירות לבך על הישועה ה' ישמע בקולך, אני מאמין באמונה שלימה שהתפילות עושות יותר מהטיפולים, אני רק שליח ההשגחה העליונה שנתן לי מתנת חיים, הבנה בנושאים אלו כדי לעזור לאלו שסובלים" השיב הרופא בענווה.

גב' אווה שטרק לקחה את כל הפרטים, איך ניתן להשיג את כל הכמוסות שמכילות את עיקרי התזונה ואת התפריט התזונתי המלא. היא תדאג שצילה לא תצטרך לכתת את רגליה בשווקים השונים כדי להשיג את המזון היקר.

צילה חזר לבית אחוזת סערת רוחות, הגילויים של הרופא טלטלו אותה היטב, הסיכוי מחד והשינוי בכל תפריט המזון גרמו לה ללחץ חזק, היא נכנסת כעת למערכה ארוכה שיתכן שתתארך כשלוש שנים, אסור לה לשנות אפילו בפרט אחד מהתזונה שהיא מקבלת, היא משנה הרגלים של עשרות שנים כדי להכשיר את גופה להיות אם בישראל.

למרות היותה חסונה בטבעה ומורגלת לאתגרים קשים נראה לה שזה האתגר הקשה ביותר אליו נקלעה. אבל מנוי היה וגמור בלבה שהיא תעשה את הכל כדי לזכות ולו בילד אחד, גם ילד אחד יכול לעשות המשך אפילו שהוא רק אחד. אסור להיכנס לחששות שאולי גם הוא עלול לסבול מהבעיות שלה. צריכים לבטוח בה' שאינו מעמיד את האדם בניסיון שאינו יכול לעמוד בו, היא כבר עמדה בניסיונות קשים, לעזוב את כל העבר לזנוח את כל המשפחה את כל החברות עד לאחרונה שבהן ולהתחיל דף חדש בחיים.

היא תתמודד עם האתגר הקשה להחליף את כל הרגלי התזונה שלה במאת האחוזים, שום פריט שהכירה לא יהיה בהן, כך תצטוץ לזון את גופה משך שלוש שנים, כדי למגר את החיידק האלים שהורס בגופה כל חלקה טובה.

דודי הגיע לאחר הסדר לבית, הוא מצא אותה מהורהרת ומכונסת בעצמה. הוא השתדל שלא לדבר עד הרגע בו תוכל לספר לו מה היה אצל הרופא.

לאחר שנרגעה סיפרה לו את כל השיחה שהיה לה עם הרופא היא הבהירה לו שמעתה לא תוכל לבשל שום תבשיל עבורו לאחר שקיבלה הוראה מנחה מהרופא שעליה להתרחק מכל התבשילים הישנים ולא לעמוד במחיצתם כדי שהריחות לא ישפיעו עליה לרעה וגם שלא יגרמו לה לפיתוי.

"אני מאד מצטערת שלא אוכל להיות עקרת בית למופת, זה המחיר לטיפול היקר שעלי לעבור, אבל האם לא שווה הכל בכדי לצלוח את כל הקשיים?"

פני דודי חוורו כסיד, על מחיר כל כך יקר לא חלם, הוא נותר מבולבל לחלוטין.

"איך אתקיים בכל אותן שנים?" שאל בקול חנוק

"גב' אווה שטרק הבטיחה שתוכל לסעוד בביתם עד שהגוף שלי יתרפא לחלוטין ואפקד בפקידת ישועה ורחמים".

דודי נותר מסומר לכסאו, בשורה כל כך לא נעימה לקבל בשוויון נפש, היא משימה לא קלה.

אבל לאחר כמה דקות התאווש, הוא חשב על הניסיון הקשה שעוברת צילה בכבודה ובעצמה היא צריכה להתנזר מכל סממן מאכל מהמאכלים הישנים והאהובים כדי לזכות במתנה הגדולה, היא לא מדברת על ההקרבה הגדולה שתעבור כל אותן שנים, לעומתה ההקרבה שלו לוותר על הנוחות לאכול בבית להיות סמוך על שולחן אחרים. האם ניתן להשוות את הניסיון שלו לשלה?

"צילה אני מקבל כל מה שאת אומרת לי, אעזור בכל מה שאתבקש ואשתדל להקל עלייך עד כמה שדי מגעת בתפילות ובלימוד להצלחתנו ולהצלחת הטיפול ולה' ישועה. אם הוא מעמיד אותנו בניסיון כזה אנחנו נוכל לעמוד בזה".

"אני שמחה לשמוע שאתה עומד מאחרי, זה מה שחשוב לי ובעיקר אני מבקשת שתקדיש כל רגע ללימוד אל תבטל מזמנך היקר אפילו רגע אחד, זכות התורה תעמוד לשנינו שנעבור את הטיפול הקשה בס"ד ושנוכל להתמודד עם הגידול בתוך ניסיון העוני, עשיתי חשבון ביחד עם גב' אווה היקרה שהטיפול הזה יקר פי שלוש ממה שרוב שלמה מורי ורבי חשבון, כל מה שהצלחנו לקבל עבור הדירה והרהיטים יוכל לכסות אולי שלישי מהטיפול.

אין לי מושג מאיפה נוכל לכסות את העלות, אבל אני בוטחת בבורא עולם שכפי שסייע לנו עד עתה יסייע לנו בהמשך".

על צילה ניכר היה שהיא מתמודדת יפה עם כל הניסיון, אבל דודי בתוך תוכו היה מרוסק לרסיסים, עליו לחיות בגלות כבר עתה ומי יודע עוד כמה שנים, הוא לא רואה לעצמו דרך איך להחזיר את החובות, אם לא יצא למסע בארצות השונות, כפי שעושים הורים רבים בשביל לחתן את ילדיהם, אך הוא בשונה יקבץ כסף בשביל הבן שיבוא לעולם.

צילה רואה את פניו המכורכמים והיא מנחשת מה עובר במוחו.

"דודי שמעתי על מאמר חז"ל שאומר "בא תינוק בא ככרו בידו, ה' זן ומפרנס כל יצור בעולם מקרני ראמים עד ביצי כינים, אין בריה שלא ניזונה מידו הרחומה של הקב"ה, כל המיליארדים הרבים שקיימים בעולם מקבלים את פרנסתם מידו הפתוחה והרחבה... ורק לך אין מקום?! זה שמאמין מקבל

הביאור לכך, כי הוא הפקיר את עצמו ואת כל ישותו לתורה, עד לאחרונה לא עלה על יצועו במשך ימות השבוע מלבד שבת, הוא היה גם ליד שולחנו בין לבין, גם כשהיה גופו מיוגע מרוב זקנה, אבל הוא אינו מרפה אם הגוף צריך לנוח זה על גבי הספרים שלומד בהם הוא לא יכול להינתק לרגע מהתורה.

היכן מצינו כזו מידה של אהבה לתורה!? אם יתן איש ביתו באהבה שאהב רבינו זצוק"ל את התורה בוז יבוזו לו.

סיפר יהודי שזכה לנסוע איתו במטוס לאמריקה טיסה בת 12 שעות מרגע שעלה למטוס עד הרגע שירד היה שקוע בספריו ובכתיבה, הוא לא הוציא את עיניו לרגע קט, הוא לא קם לרענן את הגוף בטיסה הארוכה ועשרות דפים חדשים של חידושים עלו לאור.

עוד שמעתי שהיה אחד מספריו שלא היה גמור, רבינו הבטיח שיעשה זאת בעת הטיסה (טיסה אחרת), הוא לא קם לרגע ממקומו עד שסיים את הספר במקצועיות מיוחדת במינה.

(כשהייתי הקטן טס לארה"ב הוצרכתי כמה וכמה פעמים לקום ולחלץ את העצמות עשיתי זאת בגיל צעיר לימים, אם אין עושים כן הגוף פשוט מתקשח ומתאבן מרוב ישיבה, לא אחת מתרחשים סיבוכים ברגליים עקב הישיבה הארוכה, לא אחת שמענו על אנשים שקיבלו שטפי דם או סיבוכים כ"מיניסקוס" - קרע בגיד הרגל- שגורם לצרות צרורות עד שאי אפשר כמעט ללכת על הרגליים בלי מקל וצריכים לזה הרבה טיפולי פיזיותרפיה)

אבל רבינו משועבד כל כולו לתורה, הוא מתמיד עצום והעולם לא יודע זאת, הוא מסתיר את עצמו, אנשים יודעים שהוא גאון אדיר בעל כושר רטורי שאין כדוגמתו, הוא ניחן במתיקות עצומה ויודע להאהיב את התורה על שומעיה, אבל מעטים הם שיודעים את גודל מסירותו לתורה, את גודל יראתו הקודמת לחוכמתו, הוא עוטף את עצמו במעטפות רבות עד שהוא מרמה את כולם.

סיפר יהודי שזכה לארח אותו בקנדה שנים רבות, שרבינו מרגע שהגיע לביתו לאחר טעימה כל שהיא לארוחת ערב התיישב בחדרו לכתוב עד אור הבוקר, הוא לא פסק מלכתוב, כך נהג בכל לילה, הוא לא עלה על יצועו רק נח בכסאו, האיש החליט לצלם את כתביו הרבים ואותם הגיש לרבינו, את האוריגיןל שמר לעצמו, זו הייתה המתנה שביקש מרבינו על האירוח שעשה לו משך שנים רבות.

אפשר לכתוב יריעות ארוכות על גדלות התורה והיראה ומסירותו לכלל ישראל, כאשר הקים את הארגון העצום "תנועת בני תורה" הוא היה הראשון שראה לקרב את התיכוניםטים, שביניהם היו כישרונות עצומים שיכולים היו ללכת לאיבוד, אבל רבינו הענק בחזון קודשו ראה לפני כולם איזה פוטנציאל אדיר מונח בהם והוא הציל מאות רבות מרדת שחת, אלמלי הוא יתכן שהם היו גנרלים בצבא אולי מדענים דגולים, אבל הוא בנה אותם שרי צבאות בצבא ה', אלמלי הוא לא היו קמים לנו קדרים ענקיים של בחורי ישיבה שבאו מרחוק, ובהם הביא שגרמא דיליה הביא לעוד צחור צרות עד לסוף כל הדורות, הכל נרשם לזכותו.

וכל זה רק פירור קטן ממה שניתן לכתוב עליו.

תנצב"ה

~~~~~
התודה והברכה לכל אלו שמסייעים להצלחת הגיליון!!!

hanoch90@gmail.com

**הגיליון הזה מוקדש לנכדי החביב
הבה"ח הלל יעקב-אמיתי וורהפטיג נ"י
מטובי ישיבת "עמלה של תורה" ירושלים
לרגל נישואיו עב"ג תחי'
בת הרה"ח רבי ישראל בנימין הלפרין שליט"א
מחשובי חסידי קרלין סטולין בקרית ספר.**